

Poutanen Tytti
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)- Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaaja
varhaiskasvatuksen opettaja
Opinnäytetyö, 2019

KATSEITA KATSOMUSKASVATUKSEEN

Näkökulmia seurakuntien ja kuntien varhaiskasvatuksen yhteistyöstä

TIIVISTELMÄ

Poutanen, Tytti

Katseita katsomuskasvatukseen; Näkökulmia seurakuntien ja kuntien varhaiskasvatuksen yhteistyöstä

50 s, 1 liite

Huhtikuu 2019

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali-alan koulutusohjelma

Sosionomi – Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaaja + Varhaiskasvatuksen opettajan virkakelpoisuus

Tavoitteena on selvittää kunnan ja seurakunnan varhaiskasvatuksen yhteistyön nykytilaa, tarpeita ja kehittämishaasteita.

Tutkimuksen teoreettinen tausta on varhaiskasvatuslaissa, Opetushallituksen 2016 ja 2018 laatimissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa sekä Opetushallituksen ja Kirkkohallituksen antamissa ohjeistuksissa. Tutkimuksessa käytetään myös ajankoh- taista kirjallisuutta liittyen katsomuskasvatukseen, kirkon varhaiskasvatukseen ja moniammatilliseen yhteistyöhön. Tutkimus on laadullinen. Tutkimukseen osallistui Nouisiaisten Rovastikunnasta 6 varhaiskasvatuksesta vastaavaa työntekijää. Aineisto kerättiin sähköisellä kyselyllä ja haastattelulla joulukuussa 2018 ja se analysoitiin sisäl- lönanalyysin avulla.

Tutkimuksen mukaan sekä seurakunnan että kunnan varhaiskasvatuksen työalasta vas- taavat työntekijät pitävät yhteistyötä tärkeänä ja kokevat yhteistä suunnittelua olevan nykyisellään liian vähän. Tutkimus toi esiin avoimen vuoropuhelun tärkeyden myös päätöksenteossa sekä kasvatusyhteistyön vahvistamisessa. Opetushallituksen antamat ohjeistukset eivät tutkimuksen mukaan ole edelleenkään tuttuja kaikissa varhaiskasva- tusympäristöissä yhteistyöhaluista huolimatta.

Avainsanat: katsomuskasvatus, kirkon varhaiskasvatus, kasvatusyhteistyö, uskonto- kasvatus, varhaiskasvatuslaki, varhaiskasvatussuunnitelma, yhdenvertaisuus.

ABSTRACT

Poutanen, Tytti

Katseita katsomuskasvatukseen; Näkökulmia seurakuntien ja kuntien varhaiskasvatuksen yhteistyöstä

50 pages and 1 attachment

April 2019

Diaconia University of Applied Sciences

Degree programme in social service

Bachelor of social services – Christian Early childhood Education and care + teacher on early education

The aim of the thesis was to find out the current state, needs, development challenges of the municipal and parish's cooperation in early childhood education. The theoretical basis of the study lies on the law of the early childhood education. It leans on the educational plans made by the Finnish Board of Education in 2016 and 2018; and the guidance made by the Finnish Board Education and the Board of the Church. The study also uses topical literature on worldview education, early childhood education and multiprofessional cooperation. The study is qualitative. Six workers responsible for the early childhood educators from Nousiainen Rovastikunta participated in the study. The data was collected by an online survey/interview in December 2018 and it was analyzed by content analysis.

The result of the study shows that the responsible workers of both the municipal and the parish's early childhood education think that the cooperation between these two is important. Both of them think that there is too little educational planning together. The importance of open communication also in decision making and in increasing the co-operational strength in education was brought to knowledge by this study. The guidances of the Board of Educations are still not familiar by all environment of early education despite the will of cooperation

Key words: worldview education, church's early childhood education, upbringing co-operation, religious education, law of the early childhood education, plan of the early childhood education, equality.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 MONIAMMATILLISEN YHTEISTYÖN LÄHTÖKOHTIA	7
2.1 Nousiaisten rovastikunta.....	7
2.2 Kurkistus varhaiskasvatuksen yhteistyön historiaan	7
3 TEORIA TUKEMASSA KATSOMUSKASVATUSTA.....	11
3.1 Kirkon varhaiskasvatus osana lasten elämää	11
3.2 Varhaiskasvatus turvaamassa lasten oikeutta omaan uskontoon	14
4 HYVÄN YHTEISTYÖN AVAIMIA	16
4.1 Laki ja säädökset.....	17
4.2 Yhteistyön korit	19
4.3 Katsomustietoisuus- ja sensitiivisyys	21
4.4 Yhteinen dialogi.....	22
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	24
5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet.....	24
5.2 Laadullinen tutkimus sähköisen kyselyn viitekehyksenä	24
5.3 Sisällön analyysi tutkimusmenetelmänä	25
5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	27
6 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSTULOSET	29
6.1 Yhteistyö tällä hetkellä	29
6.2 Yhteistyön mahdollisuudet ja edut	33
6.3 Yhteistyön haasteet	35
6.4 Yhteistyön kehittäminen	38
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	39
7.1 Lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi keskiössä	39
7.2 Uutta näkökulmaa ja osaamista yhteistyöhön.....	41
LÄHTEET.....	46
LIITE 1: SÄHKÖISEN KYSELYN RUNKO	51

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatuksen yhteistyö kuntien ja seurakuntien välillä on hyvin ajankohtainen aihe varhaiskasvatuksen kentällä tapahtuneiden ja erityisesti lasten uskontokasvatukseen liittyvien muutosten takia.

Uudet paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat otettiin käyttöön 1.8.2017. Nämä paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat perustuvat kansallisiin opetushallituksen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (Opetushallitus 2016), jotka ilmestyivät lokakuussa 2016. Siinä asetetaan varhaiskasvatuksen tavoitteiksi mm. yhdenvertaisten edellytysten luominen lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 8) sekä lasten katsomuksellisen kehittymisen tukeminen (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 43). Myös Opetushallituksen tuorein määräys uusista varhaiskasvatussuunnitelman perusteista (Opetushallitus 2018) jatkaa tätä linjaa ja painottaa lapsiryhmässä läsnäolevien uskontojen ja katsomusten olevan varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen ensisijaisen tutustumisen kohteena (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 40). Uusin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Opetushallitus 2018) tuli voimaan 1.1.2019 alkaen, mutta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat päivitetään ja otetaan käyttöön elokuussa 2019. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus 2016) katsomuskasvatus puhututtaa edelleen niin kunnan kuin seurakunnankin varhaiskasvatuksessa. Uusia malleja yhteistyölle etsitään puolin ja toisin, jotta uusi 1.9.2018 voimaan tullut Varhaiskasvatuslaki (2018/540) toteutuisi myös katsomuskasvatuksen näkökulmasta. Kaiken keskiössä on lapsi ja hänen kokonaisvaltainen hyvinvointinsa ja sen tukeminen.

Opinnäytetyöni pyrkii selvittämään löytävätkö seurakunnat edelleen yhteiskunnallisen tehtävänsä ja paikkansa työssään lapsen parhaaksi, Saako päiväkotien henkilöstö tukea vastuuseensa katsomuskasvatuksen toteuttajina sekä miten julkinen keskustelu uskonnon roolista on vaikuttanut lasten oikeuteen omaan uskontoon tai katsomukseen. Näiden seikkojen lisäksi pyrin selvittämään miten seurakunnat tekevät yhteistyötä kuntien varhaiskasvatuksen kanssa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden periaatteilla (Opetushallitus 2016 ja 2018).

Mynämäen seurakunta on yksi kunnista, joissa tänä syksynä allekirjoitettiin kunnan ja seurakunnan kasvatuksen yhteistyösopimus. Tämän yhteistyösopimuksen lisäksi varhaiskasvatus valmistelee yhteistyön tueksi yhteistyön vuosikellon, joka osaltaan toimii työvälineenä ja runkona kaikessa seurakunnan ja kunnan varhaiskasvatuksen yhteistyössä. Oma opinnäytetyöni ja siihen liittyvät sähköisen kyselyn tulokset tulevat olemaan keskeisesti mukana yhteistyön rakentamisessa Mynämäessä. Tarkoituksena on luoda kaikkia osapuolia palveleva yhteistyömalli, joka tukee varhaiskasvatussuunnitelman perusteita (Opetushallitus 2018) sekä lasten yhdenvertaisuutta ja osallisuutta.

Olen työskennellyt seurakunnan varhaiskasvatuksessa jo yli 20 vuotta. Vastaavana lastenohjaajana tutuksi on tullut myös yhteistyö kunnan varhaiskasvatuksen kanssa. Sen muodot ja perusteet ovat vuosien kuluessa osin muuttuneet ja kehitystä on tapahtunut puoleen ja toiseen. Olen seurannut kiinnostuneena eri seurakuntien ja kuntien yhteistyökäytäntöjä ja yhteiskunnallista keskustelua aiheesta. Yhteistyöllä on toisaalta monissa seurakunnissa jo pitkät perinteet, mutta osataanko yhdessä vastata tämän hetken haasteisiin, joita mm. muuttunut lainsäädäntö asettaa. Pysin tuomaan esille ajankohtaisia näkökulmia aiheeseen liittyen. Pohjaa teorialle ja opinnäytetyön toteutukselle olen saanut oman työkokemukseni lisäksi ajankohtaisesta kirjallisuudesta ja aiheeseen liittyvästä lainsäädännöstä sekä Ilo irti Vasusta -koulutuksesta, jonka suoritin keväällä 2018. Lähestyn aihetta osin teorian, mutta myös Naantalın Rovastikunnan alueellisesta näkökulmasta käsin. Käytän opinnäytetyössäni sähköistä kyselyä, jonka avulla voin kartoittaa yhteistyön käytäntöjä. Kyselyyni vastaajat ovat sekä kuntien, että seurakuntien varhaiskasvatuksesta vastaavia työntekijöitä. Sähköinen kysely hakee vastauksia siihen mitä yhteistyö kuntien ja seurakuntien varhaiskasvatuksen välillä on nyt sekä mitkä ovat sen haasteet ja mahdollisuudet.

Opinnäytetyöni pyrkii keräämään ajankohtaista tietoa, jolla kunnat ja seurakunnat voisivat kehittää, jatkaa ja myös aloittaa yhteistyötä uusien paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien ja varhaiskasvatuslain (L2018/540) puitteissa.

Opinnäytetyössäni mahdollisesti korostuu teologinen puoli johtuen omasta taustastani, mutta pyrin tuomaan esiin myös puhtaasti pedagogisia seikkoja ja lähestymään aihetta mahdollisimman katsomussensitiivisesti. Tällä hetkellä on mielestäni tärkeää tiedostaa, mistä yhteistyö kunnan ja seurakunnan varhaiskasvatuksessa on lähtenyt liikkeelle ja

missä nyt ollaan. Monissa seurakunnissa ja kunnissa voidaan kokea haasteelliseksi löytää yhteistyömuotoja uuden varhaiskasvatussuunnitelman eli vasun pohjalta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet voi kuitenkin tuoda paljon mahdollisuuksia katsomuskasvatukseen myös seurakuntien näkökulmasta. (Opetushallitus 2016, 2018.)

2 MONIAMMATILLISEN YHTEISTYÖN LÄHTÖKOHTIA

Moniammatillista yhteistyötä tarkasteltaessa on tärkeää hahmottaa, minkälaista taustaa vasten uusia yhteistyömuotoja kehitetään ja mitkä ovat toiminnan puitteet. Siksi haluan opinnäytetyössäni avata kyseessä olevaa kontekstia ja lähestyä aihetta myös historian näkökulmasta.

2.1 Nousiaisten rovastikunta

Nousiaisten rovastikunta on Turun arkkihiippakuntaan kuuluva rovastikunta. Se on hiippakunnan hallinnollinen osa. Nousiaisten rovastikuntaa johtaa lääninrovasti vs. Petri Siren, joka toimii Rymättylän kirkkoherrana. Rovastikuntaan kuuluu seurakunnista Nousiainen, Mynämäki, Rusko, Raisio, Vehmaa, Taivassalo, Kustavi ja Naantalin seurakuntayhtymä. Alueena Nousiaisten rovastikunta on yli 30 hehtaaria suuri ja asukkaita alueella on n. 76 715. Nousiaisten rovastikunta on suurimmaksi osaksi maaseutua, jossa eivät suurien kaupunkien ilmiöt ja haasteet välttämättä esiinny. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon nelivuotistutkimus vuosilta 2012–2015 kertoo kirkon jäsenmäärän laskusta. 2015 vuoden lopussa jäsenmäärä oli 72,9 prosenttia koko maan väkiluvusta. Kirkkoon kuuluvien osuus väestöstä oli kuitenkin erityisen suuri alle 10000:n jäsenen maaseutuseurakunnissa. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Osallistuva Luterilaisuus 2016, 28.)

2.2 Kurkistus varhaiskasvatuksen yhteistyön historiaan

Länsimaisessa perinteessä oikeutta omaan katsomukseen on pidetty yhtenä tärkeimmistä oikeuksista. Katsomuskasvatuksen tarpeellisuus pitää kuitenkin määritellä lapsesta käsin, ei yhteiskunnan, yhteisön tai aikuisen arvostuksista käsin (Häkkinen 2017a)

Suomalaisen yhteiskunnan antamassa varhaiskasvatuksessa on uskonnon rooli ollut 1980-luvulta saakka näkyvä. Edellisessä päivähoitolaissa määriteltiin vielä yksiselitteisesti päiväkotien tehtäväksi lapsen uskonnollisen kasvatuksen tukeminen. (Reina 2016, 90.)

Vuonna 1979 ilmestyi ensimmäinen opaskirja kunnan ja kirkon yhteistyönä toteutettavaan uskontokasvatukseen ja työntekijöille on järjestetty koulutusta uskontokasvatuksen toteuttamiseen 1980-luvulta saakka. (Ojell 2019, 30.)

Varhaiskasvatusta ja esiopetusta aiemmin ohjanneet asiakirjat varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005) ja Esiopetussuunnitelman perusteet (2010) huomioivat jo erilaiset kieli- ja kulttuuritaustat ja rohkaisivat uskontojen ja katsomusten laajempaan tarkasteleluun. Sisältönä olivat muun muassa uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio, jonka pohjalta kunnat ja seurakunnat tekivät yhteistyötä asiakirjan ollessa kuitenkin suosituspohjainen.

Uskonnollis-katsomuksellisen orientaation keskiössä olivat uskonnolliset, hengelliset ja henkiset asiat ja ilmiöt (Reina 2016).

Kirkon nelivuotiskertomus Haastettu kirkko vuosilta 2008-2011 (2012) kertoo, miten seurakunnilla oli aktiivisia yhteyksiä yhteiskunnan varhaiskasvatukseen. Tällöin valtaosa seurakunnista (86 %) kävi päiväkodeissa pitämässä päivänavauksia ja hartauksia. Suurin osa seurakunnista järjesti kunnan varhaiskasvatukselle myös jumalanpalveluksia ja kirkkohetkiä. Samasta Haastettu kirkko -materiaalista (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2012) ilmenee, että yhteistyö toteutui niin materiaalitukena kuin myös joka kolmannessa seurakunnassa mentorointina. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Haastettu kirkko 2012, 143-144.)

Vuonna 2014 kirkkohallituksen yhteiskunnan varhaiskasvatuksen uskontokasvatusta tukeva työryhmä julkaisi yksinkertaistetun version yhteiskunnan varhaiskasvatuksen ja kirkon varhaiskasvatuksen yhtymäkohdista ja eroista selkeyttämään eri toimijoiden erilaisia tehtäviä. Tässä Kaksi ikkunaa -mallissa uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio ja kristillinen kasvatusta oli määritelty mahdollisimman selkeästi. (Reina 2016, 91–92.)

Vuonna 2015 Kirkkohallitus julkaisi samaan keskusteluun ja työnjakoon liittyen ns. koriesitteen kuvaamaan kaikkea yhteiskunnan uskontokasvatuksen yhteistyötä. Tässä seurakunta varhaiskasvatuksen, koulun ja oppilaitoksen kumppanina-mallissa (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2015) yhteiskunnan varhaiskasvatuksen toiminta on jaettu neljään osaan, joissa jokaisella on omat funktionsa. (Reina 2016, 93.) Yhteistyön näkyväksi tekemisellä pyritään varmistamaan uskonnonvapauden toteutuminen.

Opetushallituksen julkaiseman Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus 2016) mukaan varhaiskasvatuksen sisällön eri aihealueet korvattiin orientaatioiden sijaan oppimisen eri alueiksi, joihin katsomuskasvatus liitettiin osana Minä ja meidän yhteisömme -oppimiskokonaisuutta. Siinä lähestytään aihetta eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden, tulevaisuuden sekä median näkökulmasta. (Lamminmäki-Vartia & Kuusisto 2017, 135.)

Vuonna 2015 toteutetun Gallup Ecclesiastica -tutkimuksen mukaan kolme viidestä suomalaisesta on sitä mieltä, että vanhempien tulee huolehtia lastensa kristillisestä kasvatuksesta. Kuitenkin se, että kirkko opettaa oikeita elämänarvoja lapsille ja nuorille, oli kolmelle suomalaiselle neljästä tärkeä syy kuulua kirkkoon. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Osallistuva luterilaisuus 2016, 112.) Kirkon nelivuotitutkimus vuosilta 2012-2015 kertoo, että yleisimmät yhteistyön muodot päiväkotien kanssa olivat edellisen vasun voimassaoloaikana seuraavanlaisia: vuoden kulkuun liittyvät kirkkohetket 92%, vierailut 85%, kirkkovierailut 77%, yhteiset tapahtumat 61%, materiaalituki 54%, mentorointi 26% ja koulutus 14% (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Osallistuva luterilaisuus 2016, 124).

Uuden varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus 2016) käyttöönotto ja sen osallistava pedagogiikka muutti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria. Katsomuskasvatus kulkee läpi koko vasun arvostaen lapsen ja perheen osallisuutta ja tuoden omat katsomukset esiin niitä todeksi eläen esimerkiksi leikin, tutkimisen ja kyselyn avulla. Muutos konkretisoituu varhaiskasvattajia normittavissa vasun linjauksissa, sen omissa teematoteutuksissa, lapsen osallisuuden ja ilmiölähtöisyyden todentamisessa arjessa, yhteistyörakenteissa sekä yhteistyön konkreettisessa suunnittelussa. Muutos on yhteinen kumppani, jonka onnistumisessa ja asioiden edistymisessä tarvitaan jokaisen varhaiskasvattajan asiantuntemusta. (Haapsalo 2018, 2.) Opetushallitukselta valmistui 2018 ohje varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamisesta ja uskonnollisista tilaisuuksista varhaiskasvatuksessa. Ohje sisältää säännösten soveltamista koskevia tulkintoja ja näkemyksiä, jotka perustuvat säännösten valmisteluasiakirjoissa esitettyihin, eduskunnan perustuslakivaliokunnan, ylempien laillisuusvalvojen sekä opetushallituksen kannanottoihin. (Opetushallitus. Ohje varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamisesta ja uskonnollisista tilaisuuksista varhaiskasvatuksessa 2018, 1.)

Määräys uusista varhaiskasvatussuunnitelman perusteista tuli voimaan 19.12.2018 (Opetushallitus 2018). Näiden perusteiden mukaan päivitetään paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat elokuussa 2019. Siihen asti noudatetaan perusteiden mukaan laadittuja varhaiskasvatussuunnitelmia. Edelleen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohdina ovat lasten kasvuympäristön sekä varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset, mutta sen lisäksi on huomioon otettu myös lainsäädännön muutokset (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 3). Tässä viitataan siihen, että Uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) perustuvat 1.9.2018 voimaan tulleeseen varhaiskasvatukseen lakiin (L540/2018). Opetushallituksen kirjaamissa uusissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on mainittuna myös se, että lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 7). Katsomuskasvatuksen tutustumiskohteena ovat uskonnot ja katsomukset, mutta ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnäolevat. (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 43).

Yhteistyön historiaa tarkasteltaessa huomataan, miten uskontokasvatuksesta on siirrytty uskonnollis- katsomukselliseen orientaatioon ja siitä katsomuskasvatukseen. Uusien varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tuomat muuttuneet reunaehdot tuovat haasteita henkilökunnan ammatilliselle osaamiselle sekä työyhteisöjen työ- ja toimintakulttuurille (Lamminmäki-Vartia & Kuusisto 2017, 131). Monissa kunnissa ja seurakunnissa on rakennettu hedelmällistä yhteistyötä jo useina vuosikymmeninä. Tällä pohjalle on yhdessä suunniteltu ja toteutettu myös uusien vasuperusteiden mukaista yhteistyötä. On kuitenkin myös niitä seurakuntia ja kuntia, jotka eivät ole syystä tai toisesta löytäneet tarvittavaa dialogia tai yhteistyömuotoja. Vaikka yhteiskuntamme on entistä kansainvälisempi, on meidän helppo katsoa ohi muiden uskonnollisten perinteiden (Östman 2013, 28). Entistä ajankohtaisempaa onkin luoda vuoropuhelua eri toimijoiden välille lasten hyvinvoinnin näkökulma etusijalla. Yhteistyöllä on vahvasti myös työntekijöitä tukeva näkökulma, kun moniammatillisuus voi parhaimmillaan tuoda lisäresursseja, kaivattua tietoa ja taitoa oman työn tueksi.

3 TEORIA TUKEMASSA KATSOMUSKASVATUSTA

Aiheeseen liittyvä teoria ja termistö on viime vuosina muuttunut ja saanut uusia painotuksia erityisesti uuden vasun eli varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus 2016) myötä. Kasvatuskumppanuus sanana on korvautunut yhteistyö-sanalla. Uskontokasvatuksen sijaan puhutaan katsomuskasvatuksesta, joka on käsitteenä paljon laajempi sisältäen uskonnollisia ja uskonottomia vakaumuksia ja niiden muotoja. Voi olla haasteellista ymmärtää, miten katsomuskasvatuksen alle asettuu uskontokasvatus, uskonnollinen kasvatus ja kristillinen kasvatus ja miten nämä eroavat toisistaan. Seurakunnan varhaiskasvatuksesta puhutaan yleisesti Kirkon varhaiskasvatus- termillä. Näiden termien vaihtelu eri asiayhteyksissä voi tuntua hämmentävältä, mutta lähtökohtaisesti puhutaan samasta asiasta, jota ohjaavat samat asiakirjat ja kehittämissuunnitelmat.

3.1 Kirkon varhaiskasvatus osana lasten elämää

Kasteopetus on seurakuntien varhaiskasvatuksen ensisijainen tehtävä. Sen tarkoituksena on tukea perheissä tapahtuvaa kristillistä kasvatusta. Tähän löytyvät myös raamatulliset lähtökohdat kaste- ja lähetyskäskystä (Matt. 28:18–20) sekä lasten evankeliumista (Mark. 10:13–16). Kaste ja kasteopetus ovat tärkeä osa seurakuntien varhaiskasvatus -ajattelua. Kasteessa lapsesta tulee kristitty sekä kotiseurakunnan että maailman kirkon tasa-arvoinen jäsen. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Lapsi on osallinen 2008, 12.) Kasteessa saatu siunaus on samalla lupaus Jumalan läsnäolosta, rakkaudesta ja huolenpidosta. Lapsella on oikeus näistä sisällöistä lähtevään kristilliseen kasvatukseen. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Lapsi on osallinen 2008, 26.) Kirkon varhaiskasvatus perustuu kin yhteiseen tehtävään kasvattaa, opettaa ja pitää huolta lapsesta yhdessä vanhempien ja kummien kanssa. Kasteopetus on tässä kumppanuudessa toteutuvaa kasvatusta ja kotien kristillinen kasvatus on kirkon perustehtävä. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Lapsi on osallinen 2008, 11-12.)

Lapsella on oikeus uskoon ja rukoukseen myös Jeesuksen opetuksen mukaan: ”Älkää estäkö heitä, heidän kaltaistensa on taivasten valtakunta” (Jolkkonen 2017). Kirkon varhaiskasvatusta ja sen kehittämistä ohjaavat asiakirjat sekä niiden sisällöt ohjaavat myös seurakuntien varhaiskasvatusta. Näitä ovat kirkkojärjestyksen kasvatusta koskevat pykälät, kirkon piirissä laaditut kehittämissiisikirjat sekä strategiat, joista ajankohtaisin vuonna 2013 julkaistu *Lapset seurakuntalaisina – asiakirja* (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2013). Kirkkojärjestyksessä todetaan vanhempien vastuu antaa kristillistä kasvatusta ja tunnustuksen mukaista opetusta. Siinä todetaan silti myös, että seurakunta on tukemassa vanhempia tässä tehtävässä ja sen tulee huolehtia eri-ikäisten kristillisestä kasvatuksesta. (A 1055/1993 3:1.) Kirkon varhaiskasvatusta ohjaavat strategiat ja kehittämissiisikirjat jatkavat samalla linjalla, jossa kirkon varhaiskasvatus painottaa kokonaisvaltaista kasvua, lasta seurakuntalaisena sekä yhteistyötä perheen kanssa (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. *Lapset seurakuntalaisina 2013*, 16-17).

Kirkko painottaa ajatusta ihmisen kokonaisvaltaisuudesta; ihmistä psykofyysis- sosiaalisena kokonaisuutena, jossa koetaan tärkeänä kohdata lapsi kokonaisvaltaisesti hänen kasvuaan tukien niin hoidon, kasvatuksen kuin opetuksen ulottuvuuksina. Hengellisyys ei ole muusta elämästä irrallisena kirkon hallussa olevana seremoniana, vaan se on luonnollinen osa lapsen arkea ja elämää (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. *Lapset seurakuntalaisina 2013*, 19).

Lapset seurakuntalaisena -ajattelu korostaa lapsien asemaa seurakuntien aarteena ja siunauksena. Lapsi ei näin ollen ole vain työn kohde, vaan monella tapaa toiminnan ja teologiankin toteuttaja. Lapsi nostetaan keskelle seurakuntaa esimerkkinä aikuisille. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. *Lapset seurakuntalaisina 2012*,19.) Lapsilähtöisyys seurakunnissa merkitsee parhaimmillaan juuri tästä ajatuksesta nousevaa toimintamallia, jossa lapsi osallistuu toiminnan suunnitteluun- ja toteutukseen. Luodaan lasta aidosti kuunteleva toimintaympäristö, jossa lapsen ääni pyritään todella kuulemaan. (Mynämäen seurakunta 2017,6.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Opetushallitus 2016) eli tuttavallisemmin vasu ja sen sisältöalueet kulkevat mukana myös kirkon varhaiskasvatuksessa, vaikka ensisijaisena perustana onkin kirkon oma arvopohja ja kristillisen uskon keskeisistä sisällöistä lähtevät tavoitteet (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. *Lapsi on osallinen 2008*, 11).

Vaikka seurakuntien teologisessa ajattelussa korostuvat vahvasti kristilliset näkökulmat, koetaan tärkeänä, että kirkonkin varhaiskasvatuksessa liitytään osaksi yhteiskunnan järjestämää varhaiskasvatusta ja sitä koskevia linjauksia. Uuden varhaiskasvatussuunnitelman perusteet antavat paljon tärkeää sisältöä kaikkeen varhaiskasvatukseen. Lasten etu on se, että valtakunnallisesti suunnitellaan, kehitetään ja toteutetaan laadukasta ja yhdenvertaista varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatus on aina sidoksissa kontekstiin. Yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset heijastuvat välittömästi myös varhaiskasvatuksen työhön ja näin ollen haastavat ideoimaan ja kehittämään uusia toimintamalleja ja rakentamaan myös yhteistyötä verkostoissa sekä eri toimijoiden kanssa. (Mynämäen seurakunta 2017,3.)

Kristillinen ihmiskäsitys painottaa jokaista ihmistä arvokkaana ja ainutlaatuisena; myös lasta. Lapsi on arvokas omana itsenään, hän on Jumalan kuva eikä häntä saa nähdä vain keskeneräisenä elämänä. Armo ja anteeksiantamus ovat elämän perusta. Myös lapsi tulee nähdä hyvänä silloinkin, kun ulkoinen käytös ilmentää muuta. Lasta tulee opastaa ja auttaa hyvän lähteille toteuttamaan ja ilmaisemaan hyvyyttä elämässään. Lapsen varhaiset kokemukset vaikuttavat myös hänen jumalakuvansa syntymiseen. (Halme 2010, 24–25.) Jumalanpalveluskasvatus on myös Kirkon varhaiskasvatuksen keskeistä ajattelua, joka pitää sisällään seurakuntien kokoontumisiin ja koteihin kuuluvaa hartauselämää. Kokeemus Jumalan läsnäolosta, jumalanpalveluselämän sisältö ja uskon traditioon osallistuminen ovat merkittäviä osia jumalanpalveluskasvatusta. Myös ehtoolliskasvatus on osa tätä ja pyrkii auttamaan lapsia ja perheitä ymmärtämään syvemmin sen merkitystä uskonelämässä sekä seurakuntayhteydessä. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Lapsi on osallinen 2008, 17.)

Lasten hengellisyydestä puhutaan usein spiritualiteettina, jolla tarkoitetaan ihmisten elämästä nousevaa henkisyyttä ja hengellisyyttä. Seurakunnan antaman uskontokasvatuksen tärkeimpiä tehtäviä onkin saada lapsi tuntemaan omat juurensa ja tukea lapsen identiteetin rakentumista. Samalla seurakuntien varhaiskasvatus pitää tärkeänä myös monikulttuurisuuden ja näkemysten moninaisuuden huomioimista. Tarvitaan näkemystä, joka ymmärtää oman uskonnon merkityksen ja auttaa kohtaamaan moninaisuutta. (Halme 2010,9-10.) Lastenteologiaan liittyy ajattelutapa, joka korostaa lapsen erityisyyttä, kykyä kysellä ja nähdä asioita. Se etsii lapselle paikkaa seurakuntien ja kirkkojen elämässä, sekä pyrkii pitämään kristillisen elämän lapsenkaltaisena. Seurakuntatoimintaa pyritään arvioimaan

ja kehittämään heikoimman, herkimmän ja haavoittuvimman ehdoilla. Lapsi tulee nähdä seurakuntalaisena, subjektina, keskeisenä toimijana ja osallisena. Lapsi on kirkon keskellä ja keskiössä, hän on näkyvä sana ja sakramentti. (Häkkinen 2017a.) Lapsen herkkyyttä ja kykyä ymmärtää sanatonta ja symbolista tulee kunnioittaa, tukea ja vahvistaa (Halme 2010, 15). Kristillisessä kasvatuksessa tämä toteutuu kuuden ulottuvuuden kautta, jotka ovat pedagoginen, opillinen, rituaalinen, kokemuksellinen, eettis- moraalinen sekä huolenpidollinen. (Häkkinen 2017a.)

Katsomussensitiivisyys on herkkyyttä eri uskontojen ja katsomusten erilaisuuden tunnistamisessa ja hyväksymisessä eikä sen mukainen lähestymistapa arvota katsomuksia ja uskontoja, vaan näkee ne yhdenvertaisuuden pohjalta. Oleellista on kasvattajan oma reflektointi sekä oman viitekehyksen ja lähtökohtien tunnistaminen. (Häkkinen 2017a.) Katsomussensitiivisyys on tärkeä osa myös seurakuntien varhaiskasvatusta. Katsomussensitiivisyyttä voidaan pitää toiminnallisena kasvatusotteena, joka mahdollistaa erilaisten katsomuksien kohtaamisen myönteisellä tavalla niille tilaa antaen, niin keskusteluissa kuin arjen toiminnassakin (Lamminmäki-Vartia & Kuusisto 2017, 150–151).

3.2 Varhaiskasvatus turvaamassa lasten oikeutta omaan uskontoon

Syyskuussa 2018 käyttöön otettu varhaiskasvatuslaki (2018/504) määrittelee varhaiskasvatuksen entistä vahvemmin osaksi suomalaista kasvatus- ja koulutusjärjestelmää. Laissa turvataan lapsen oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Siinä korostuu varhaiskasvatuksen henkilöstön pedagoginen osaaminen ja toiminta. Laki määrittelee varhaiskasvatukselle valtakunnalliset tavoitteet, jotka ohjaavat perusteiden, sekä paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia. Näistä elementeistä koostuu varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus. (L540/2018,21§.) Vasuperusteissa pedagogiikka pohjautuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta ja oppimisesta. Pedagogiikka pitää sisällään monitieteellistä, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa ammatillisesti johdettua ja ammattilaisten toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen mahdollistamiseksi. Se näkyy toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. (Costiander 2017, 50.) Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan

siis lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Opetushallitus 2016) -asiakirja eli vasuperusteet ohjaavat omalta osaltaan varhaiskasvatusta. Asiakirja on normatiivinen aiemman suositusluonteisen asiakirjan sijaan. Vasuperusteiden arvoperustaa säätelee varhaiskasvatuslain lisäksi myös YK:n Lapsen oikeuksien sopimus. Varhaiskasvatuksen tärkeimpiä tehtäviä onkin suojella ja edistää lapsen oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen sekä elämään. Lapset tulee nähdä ainutlaatuisina ja arvokkaina sellaisina kuin he ovat. (Costiander 2017, 48.)

Varhaiskasvatuslaissa, erityisesti liittyen katsomuskasvatukseen, varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, terveyttä ja hyvinvointia. Sen tavoitteena on turvata lasta kunnioittava toimintatapa sekä mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja henkilöstön välillä, sekä antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen. Näiden lisäksi sen tavoitteena on myös edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen työn tavoitteena on antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä ja kunkin kielellisiä, kulttuurillisia, uskonnollisia ja katsomuksellisia taustoja sekä toimia yhdessä vanhempien kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi samalla tukien vanhempia heidän kasvatustyössään. Lapsella on oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, henkiseen- ja moraalisen kehitykseen, uskontoon sekä muuhun katsomukseen ja hänen identiteettiään on tuettava. (Häkkinen 2017b.) Kulttuuriin ja katsomukseen liittyvät kysymykset kulkevat koko ajan mukana Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet asiakirjassa: lapsen varhaiskasvatus suunnitelmassa, varhaiskasvatuslain tavoitteissa, arvoperustassa, laaja-alaisessa osaamisessa, toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä, yhteistyössä, oppimisen alueissa ja kieleen ja kulttuuriin liittyvässä tarkentavassa näkökulmassa (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016). Myös esiopetussuunnitelman perusteet (Opetushallitus 2014) kulkevat varhaiskasvatuslain mukaisia linjoja. Siinä rakentavan vuorovaikutuksen ja opetuksen perustana on avoin ja kunnioittava suhtautuminen erilaisiin perheisiin, katsomuksiin, uskontoihin ja perinteisiin (Opetushallitus. Esiopetussuunnitelman perusteet 2014,15).

4 HYVÄN YHTEISTYÖN AVAIMIA

Miksi jokaisen lapsen olisi saatava avoimesti kohdata oma ja toisen katsomus ja miksi tietoisella katsomuskasvatuksella on varhaiskasvatuksessa oma tärkeä paikkansa? Tällä hetkellä puhutaan erityisesti uskonnon roolista yhteiskunnan kasvatuseräjäjärjestelmässä. Vaikka uusi vasu on tuonut käytäntöihin ja termistöön muutoksia, tulee lapsen yhä löytää itsensä ja oma hengellisyytensä, jotta hän voisi yhtyä tasapainoisesti yhteiskunnan ja yhteisön henkisiin ja hengellisyteen liittyviin kysymyksiin (Reina 2017, 89).

Intuitiivis- projektiivinen usko on ensimmäinen varsinainen uskon kehitysvaihe lapsen ollessa 3-7-vuotias. Tällöin lapsen elämä on mielikuvituksen täyttämää ja jäljittely on tapa oppia uusia asioita. Aikuisten esimerkki, tavat, tarinat, symbolit ja uudet tapahtumat vaikuttavat voimakkaasti lapseen. Lapsen hengellisen ohjauksen eli uskontokasvatuksen voi aloittaa tässä vaiheessa. (Kotila 2006, 137–138.)

Nykyaikainen kognitiivinen uskontiede ja kulttuuriantropologia tukee ajatusta lapsesta luonnostaan uskonnollisena. Uskonnosta riippumatta lapsi on spirituaalinen olento, jolla on herkkyyttä nähdä arkisten asioiden syvempiä merkityksiä. (Jolkkonen 2017.)

Yksi tärkeä lähtökohta seurakuntien ja kuntien vasuyhteistyölle on kasvatuskumppanuus, josta nykyisin käytetään muotoa kasvatusyhteistyö. Kasvatuskumppanuus on suhde, jossa niin vanhemmat kuin varhaiskasvatushenkilöstö tietoisesti sitoutuvat lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseen. Se on vuorovaikutusta, rinnakkaiseloja ja läsnäoloa, jonka kautta halutaan antaa perheille kokemus rakastavasta ja arvostavasta yhteisöstä, johon on hyvä kuulua. Ihmiset- niin suuret kuin pienet- tarvitsevat yhteisöä, johon kuulua. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Lapsi on osallinen 2008, 10.)

Länsimainen kulttuuriperinne pohjautuu suurelta osin kristillisiin arvoihin ja ihmiskäsitykseen. Länsimaisen yhteiskunnan muodostumiselle ja sen toimintatavoille tällä on ollut suuri merkitys. Kristillinen arvopohja onkin keskeinen suomalaisen yleisen kulttuuriperinnön lähtökohta. Paikallinen seurakunta kirkkoineen tarjoaa paljon yleissivistäviä elementtejä ja seurakunnat sopivatkin yhteistyökumppaneiksi myös yleiseen kulttuuriperinteen perheyttäessä. (Ojell & Petäjä 2017, 88.) Seurakunta mainitaan yhteistyötahona koskien alueellista ja paikallista pedagogisesti perusteltua yhteistyötä (Opetushallitus.

Ohje varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamisesta ja uskonnollisista tilaisuuksista varhaiskasvatuksessa 2018, 2.) Uskonnon näkymättömäksi tekeminen varhaiskasvatuksessa ja neutraaliin julkiseen tilaan vetoaminen voi johtaa sensuuriin, pakkouskonnottomuuteen ja jopa eräänlaiseen vähemmistödiktatuuriin. Sensuuri on tarpeetonta, koska uskonnolliset vakaumukset ja tavat ovat totta ja näkyvät vaikuttaen ihmisten käyttäytymiseen ja maailman tapahtumiin. Sensuurin sijaan tulisi luoda erilaisten katsomusten kohtaamisen paikkoja, joissa vakaumukset voivat näkyä. (Jolkkonen 2017.) On tärkeää antaa lapsille mahdollisuus puhua omasta ja muiden uskonnoista (Östman 2013, 28). Yhteistyön onnistumisen takaamiseksi tarvitaan hyvien perusteiden lisäksi myös hyviä käytäntöjä ja ammatillisuutta.

4.1 Laki ja säädökset

Valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (Opetushallitus 2016) kirjattiin katsomuskasvatus ammattilaisia velvoittavaksi tehtäväksi. Näin ollen sitä ei voi toteuttaa oman kiinnostuksen tai katsomuksellisen näkemyksen mukaisesti, vaan sitoudutaan vasuperusteiden määrittelemiін tavoitteisiin ja yhteisiin käytäntöihin. (Tast 2017, 12.) Normatiivinen asiakirja pakottaa tarkastelemaan katsomuskasvatusta tasavertaisena sisältöalueena muiden sisältöalueiden rinnalla. Vasun tavoitteiden mukainen kaikki katsomukset huomioon ottava katsomuskasvatus ei kuitenkaan synny itsestään eikä yhteisiä linjauksia tehdä ilman asiakirjojen tuntemista ja yhteistä dialogia. (Aumala 2017, 76.) Yhteiseen dialogiin kannustaa myös vasuperusteet, joka mainitsee evankelis-luterilaiset seurakunnat yhtenä keskeisenä yhteistyökumppanina ja tarjoaa runsaasti yhteistyömahdollisuuksia. Seurakuntien onkin hyvä olla mukana kunnan vasuperusteissa ja paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan on hyvä kirjata yhteistyön muotoja ja yhteisiä periaatteita niitä tarvittaessa päivittäen ja suunnitellen. (Ojell & Petäjä 2017, 87.) Hyvä yhteistyö turvataan näin henkilöstösuhteista riippumatta. Uusia ohjeita on myös seurakuntien noudatettava ja on suositeltavaa toteuttaa vasuperusteita myös seurakunnan omassa toiminnassa sen omaleimaisuus huomioiden. Kirkko sitoutuu toiminnassaan yleisiin pedagogisiin ja vasuperusteiden tuomiin näkökulmiin. (Ojell & Petäjä 2017, 88.)

Kulttuuriin ja katsomuksiin liittyvät kysymykset kulkevat mukana läpi vasuperusteiden asiakirjan: arvoperustassa, yhteistyössä, lapsen vasussa, oppimisen alueissa, kieleen ja

kulttuuriin liittyvissä tarkentavissa näkökulmissa, moninaisuudessa ja kielitietoisuudessa, oppimisympäristöissä, laaja-alaisessa osaamisessa, kulttuurisessa osaamisessa sekä varhaiskasvatustavan tavoitteissa (Häkkinen, 2017b).

Julkisuudessa puhutaan paljon uskonnonvapaudesta, joka on lakiinkin kirjattu. Suomessa vuonna 2003 uudistettu uskonnonvapauslaki korostaa yksilön positiivista oikeutta uskontoon. Siinä korostetaan jokaisen oikeutta itse päättää uskonnollisesta asemastaan, saada uskonnon opetusta ja siitä, miten huoltajat päättävät lapsen kohdalla näistä asioista (L 253/2003 2-6§). Myös YK:n lastenoikeuksien sopimus (Ulkoasiainministeriö 1959) sisällyttää lapsen oikeuden saada uskontokasvatusta, tukea hengelliseen kasvuunsa sekä maailmankatsomuksensa rakentumiseen myös yhteiskunnan kasvatusinstituutioissa (Kuusisto & Poulter 2017,38). Meillä on vapaus harjoittaa uskontoa ja toisaalta vapaus olla osallistumatta uskonnonharjoittamiseen. Puhutaan positiivisesta ja negatiivisesta uskonnonvapaudesta. Pienten lasten kohdalla päätös osallistumisesta sitouttavaan uskonnonharjoitukseen kuuluu aina huoltajille. Onkin tärkeää tiedostaa, mikä on sitouttavaa uskonnon harjoittamista ja minkälainen yhteistyö uskonnollisten yhteisöjen kanssa tukee varhaiskasvatuksen katsomuskasvatustehtävää rikastuttavasti. Pelkkä uskonnollisen tekstin lukeminen tai laulun laulaminen ei ole uskonnon harjoittamista ilman vaatimusta ajattelemaan tai uskomaan johonkin. Myöskään lapsen uskonnon harjoittaminen päiväkodissa esim. ruokarukouksen lukemisena ei ole muita lapsia sitouttavaa eikä sitä tulisi torjua. Ammatillinen suhtautuminen lähteekin myönteisestä uteliaisuudesta ja ihmettelystä. (Tast 2017, 13.)

Varhaiskasvatustavan mukaisesti emme voi tukea lapsen kokonaisvaltaista kasvua, terveyttä ja hyvinvointia, jos emme huomioi katsomuksellista ja uskonnollista näkökulmaa. Myös uskonnottomuutta käsitellään muiden katsomusten ohella. Lasta kunnioittavaan tapaan toimia kuuluu lapsen elinpiiriin, kulttuuriin sekä perheen katsomukseen tutustumista ja näiden elementtien näkyväksi tuomista varhaiskasvatustyöyhteistyössä. Varhaiskasvatustavan työntekijät eivät opeta uskonto-oppia, vaan he ohjaavat lapsia tutustumaan kulttuuriperinteisiin, moninaisuuden kohtaamiseen, yhteiseen tutkimiseen, ihmettelyyn sekä jakamiseen. Tämä edellyttääkin henkilöstöltä tietoa muista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää muita näkökulmia ja toisten asemaa. (Tast 2017, 19.) Varhaiskasvatustavan suunnitelman perusteet (Opetushallitus 2016) sisältävät katsomus-

kasvatuksen, joka pitää sisällään uskonnot, katsomukset ja uskonottomuuden. Sen tiimoilta tehdään yhteistyötä muiden toimijoiden ja perheiden kanssa. Yhteiskunnan varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta, mikä tarkoittaa, että kaikkia läsnä olevia katsomuksia tarkastellaan tasaveroisina niitä arvottamatta. Lasta ei sitouteta mihinkään katsomukseen. Katsomuksiin liittyviä asioita voidaan kuitenkin pitää esillä ja niitä tuleekin esitellä. (Ojell & Petäjä 2017, 90.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus 2016) mukaan lapsella on myös oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsen kokemus siitä, että häntä ja hänen perhettään arvostetaan, vaikuttaa merkittävästi hänen positiivisen minä käsityksen ja identiteetin syntymiseen. (Paavola 2017, 198.) Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa. (Opetushallitus. Ohje varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamisesta ja uskonnollisista tilaisuuksista varhaiskasvatuksessa 2018, 2.)

4.2 Yhteistyön korit

Hyvän yhteistyön lähtökohtana ja edellytyksenä ovat yhteisesti sovitut ja selkeät pelisäännöt. Tämän tueksi Opetushallitus ja Kirkkohallitus ovat yhteistyönä laatineet esitteen: ”Seurakunta varhaiskasvatuksen, koulun ja oppilaitoksen kumppanina”. Nämä kumppanuuden korit antavat selkeät pelisäännöt kunnan ja seurakunnan väliselle yhteistyölle. Materiaaliin sisältyvät periaatteet perustuvat Opetushallituksen ohjeistukseen. Korit sisältävät yleissivistävän opetuksen, perinteiset juhlat, uskonnolliset tilaisuudet ja kasvun ja hyvinvoinnin tuen. On tärkeää tietää, mihin koreihin erilaiset yhteistyömuodot kuuluvat ja millä periaatteilla kulloinkin toimitaan. Yhteistyön korit rohkaisevat toimimaan ja kehittämään yhteistyötä kaikkia kunnioittavalla tavalla. (Ojell & Petäjä 2017, 90–92.)

Toiminta on jaettu neljään koriin, joissa jokaisella on omat merkityksensä.

Ensimmäinen kori ja sen asiat koskevat yleissivistävää opetusta ja uskonnon näkymistä siinä. Vastuu on selkeästi yhteiskunnan toimijalla ja seurakunnan työntekijä voi toimia asiantuntija-apuna. Esimerkiksi kirkkotilat voivat olla tutustumisen kohteena. Seurakunnan työntekijä voi vierailta myös lapsiryhmässä kirkon asiantuntijana, mutta toimintaan

ei liity uskonnon harjoittamista. Kasvattajan tehtävänä on tarjota lapsille erilaisia oppimisympäristöjä ja seurakunta voi olla yksi tällainen. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Seurakunta päiväkodin, koulun ja oppilaitoksen kumppanina 2015.)

Toinen kori sisältää perinteiset juhlat. Opetushallituksen linjauksen mukaan juhlatraditiot ovat osa suomalaista kulttuuria eivätkä lukeudu hartauden harjoittamiseen. Näin ollen esim. Jouluevankeliumi ja yksittäiset virret kuuluvat näihin perinteisiin juhliin. Erilaiset seurakunnan juhlapyyhiin liittyvät vaelluksetkin kuuluvat tähän koriin, jos ne eivät sisällä uskonnon harjoittamista ja tai muuta sitouttavaa toimintaa. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Seurakunta päiväkodin, koulun ja oppilaitoksen kumppanina 2015.) Perinteiset juhlat varhaiskasvatuksessa ovat osa Vasun mukaista pedagogista toimintaa, joka lähtee lapsiryhmän tarpeista. Juhliin voi sisältyä uskontoon viittaavia elementtejä osana suomalaista kulttuuria eikä sitä katsota uskonnon harjoittamiseksi. (Opetushallitus. Ohje varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamisesta ja uskonnollisista tilaisuuksista varhaiskasvatuksessa 2018, 2.)

Kolmannessa korissa on uskonnollisia tilaisuuksia, joihin voidaan osallistua positiivisen uskonnonvapauden periaatteella. Esimerkiksi esikoululaisten siunaaminen voi olla tällainen tilaisuus, johon osallistutaan vanhempien päätöksen mukaisesti. Pääsääntöisesti nämä tilaisuudet tulisi järjestää muualla kuin varhaiskasvatuksen tiloissa, mutta poikkeuksia voidaan tehdä lapsiryhmän tarpeet ja turvallisuus huomioiden. Muutaman kerran vuodessa järjestetyt seurakunnan vierailut päivähoitoon eivät täytä sitouttavan uskonnollisen toiminnan tunnusmerkkejä epäsäännöllisyydellään, vaan niitä voidaan yhteistyössä toteuttaa tilaisuuksista ajoissa koteihin tiedottaen. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Seurakunta päiväkodin, koulun ja oppilaitoksen kumppanina 2015.)

Varhaiskasvatuksen järjestäjien täytyy ilmoittaa huoltajille ajoissa tilaisuuksista ja juhlista, jotka sisältävät uskontoon viittaavia elementtejä tai uskonnon harjoittamista. Vaihtoehtoinen toiminta järjestetään fyysisesti erillään ja sen tulee olla mielekäästä ja luonteeltaan sekä tavoitteiltaan samankaltaista tilaisuuden kanssa, jonka tilalla sitä järjestetään. Vaihtoehtoinen toiminta tulee järjestää hienotunteisesti lapsen turvallisuus huomioiden. (Opetushallitus. Ohje varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamisesta ja uskonnollisista tilaisuuksista varhaiskasvatuksessa 2018, 3.)

Neljännessä korissa on toiminta, jossa seurakunta toimii kasvun ja hyvinvoinnin tukijana ja kumppanina. Tähän voi kuulua yhteisiä koulutuksia, mentorointia tai virkistystä. Seurakunnat voivat olla yhteistyötahona esimerkiksi lapsille ja perheille järjestetyissä tapahtumissa. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Seurakunta varhaiskasvatuksen, koulun ja oppilaitoksen kumppanina 2015.)

Hyvän yhteistyön takaamiseksi monilla paikkakunnilla on tehty varhaiskasvatusyhteistyön sopimuksia kunnan ja seurakunnan kesken. Yhteistyön edellytykset tehdään näkyviksi ja käytännöistä sovitaan. Hyvä yhteistyösopimus perusteita ovat voimassa oleva lainsäädäntö sekä paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma. Sopimuksessa kerrotaan yhteistyön tavoitteista, mahdollisuuksista sekä kustannuksista. Sopimus on kolmiosainen ja sisältää yleissopimuksen lisäksi alueellisen toimintasuunnitelman sekä vuosikellon. (Vinko 2018, 11.) Varhaiskasvatuksen järjestäjät päättävät uskonnollisten tilaisuuksien ja toimitusten järjestämisestä huomioiden perustuslain 11 § 2 momentti, jonka mukaan uskonnon ja omantunnon vapautteen kuuluu oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa sekä ilmaista omaa vakaumusta myös osallistumatta uskonnollisiin tilaisuuksiin. (Opetushallitus. Ohje varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamisesta ja uskonnollisista tilaisuuksista varhaiskasvatuksessa 2018, 3.)

4.3 Katsomustietoisuus- ja sensitiivisyys

Katsomuskasvatuksen kehittämisen ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten katsomustietoisuuden sekä sensitiivisyyden lisääminen tulee olla osana jatkuvasti kehittyvää ammatillisuutta. Katsomussensitiivisyys on toiminnallinen kasvatusote, jonka kautta katsomukset kohdataan myönteisillä tavoilla ja niille annetaan sija niin dialogissa huoltajien, lasten ja työtovereiden kanssa kuin arjen toiminnoissakin. (Lamminmäki-Vartia & Kuusisto 2017, 150–151.) Katsomussensitiiviseen asenteeseen ja työotteeseen kuuluu oleellisesti kasvattajan oma katsomuksellinen reflektointi sekä oman viitekehyksen ja lähtökohtien tunnistaminen (Häkkinen 2017a). Moninaisuus vaatii varhaiskasvatuksen työntekijöiltä sensitiivisyyttä ja sen kehittämistä osana ammatillisuutta. Arvoihin ja katsomuksiin kuuluvan sidoksisuuden hyväksyminen auttaa ymmärtämään, miten jokaisen meistä katsomus vaikuttaa ajatteluamme ja toimintaamme myös kasvattajina. (Kuusisto & Poulter 2017, 41.)

Uskontokasvatus on tulevaisuudessakin välttämätöntä, sillä lapset kasvavat keskellä todellisuutta, jossa osana ovat uskonnot, katsomukset ja niitä edustavat arvot. Yhteiskunta tarvitsee uskontokasvatusta luomaan pohjan uskontojen ja katsomusten erilaisuuden ymmärtämiselle ja rinnakkaiselolle. (Reina 2016, 100.) Tarvitaan varhaiskasvattajilta herkkyyttä olla edistämässä ja vastaanottamassa lapsen uskonnollisia ja katsomuksellisia pohdintoja läsnäolevana myötävaikuttajana ja pohdintakumppanina ilman manipulointia (Pellikka 2017, 155).

Monikulttuurisen ja- uskontoisen tulevaisuuden yhteiskunnan rakentaminen onnistuu vain kehittämällä varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä niin, että katsomukset ja uskonnot saavat samalla tavalla paikallisten olojen ja tarpeiden mukaan näkyä, kuulua ja tuntua ja olla sitä kautta oppimisen ja ihmettelyn kohteina. Samalla lähestymistavalla kehitetään päiväkotien juhlaperinteitä suuntaan, jossa erilaisilla perinteillä on sijansa päiväkotien juhlissa. (Pellikka 2017, 155.)

Katsomussensitiivisyyden tulisi olla tärkeä osa päivähoidon yhteistä arvoperustaa, toiminnallinen valinta, jonka seurauksena katsomuksista tulee luonnollinen osa lapsiryhmien arkea (Lamminmäki-Vartia & Kuusisto 2017, 153).

4.4 Yhteinen dialogi

Vanhempien tulisi päättää aina lapsensa uskonnollisesta ja katsomuksellisesta kasvatuksesta ja sekä seurakunnan että kunnan varhaiskasvatuksen tulisi kunnioittaa ja tukea perheiden arvomaailmoja. Ohjaaminen uskonnolliseen vakaumukseen onkin aina kodin asia (Ojell & Petäjä 2017,95). Vanhempien ääni tulisi saada kuuluviin ja yhteinen dialogi mahdollistettua. On tärkeää tiedostaa, että kunkin uskontokunnan sisälläkin uskonto saattaa vaikuttaa eri tavoin ja uskontojen sisäinen moninaisuus on suurta. Ei siis ole yhtä ainoaa tapaa olla luterilainen tai muslimi. (Lamminmäki-Vartia & Kuusisto 2017, 146.) Useimmat perheet toivovat lapsensa pääsevän kosketuksiin mahdollisimman monenlaisien katsomusten ja kulttuurien kanssa. On kuitenkin huomioitava myös perheet, jotka eivät halua lastensa osallistuvan sitouttavaan katsomukselliseen toimintaan. Tärkeää on tunnistaa, mikä on sitouttavaa katsomuksellista toimintaa ja mikä taas yleistä kulttuuriperimää. Suomalaiseen kulttuuriin kuuluvien juhlapyhien mukana olo lasten arjessa, esi-

merkiksi tonttuaskarteluineen ja joululauluineen ei ole sitouttavaa uskonnon harjoittamista. Toisaalta taas, seurakunnan työntekijän pitämä hartaushetki tai joulukirkkovierailu voi sisältää sitouttavaa katsomuksellista toimintaa, joten siihen osallistumiselle tulisi olta- tava vanhemman lupa. Yhteistyötä tulisi rakentaa tasapuolisesti ja vasuperiaatteita nou- dattaen. On tärkeää varmistaa, että lapsille, jotka eivät saa osallistua uskonnon harjoitta- mista sisältävään vierailuun järjestetään mielekästä korvaavaa toimintaa. Lapsen vasuun olisi hyvä kirjata toiveita siitä, miten perheen kulttuuri ja katsomukset voisivat näkyä lap- siryhmässä ja mitä juhlia perhe mahdollisesti viettää. (Tast 2017, 19–20.)

Myönteinen katsomuskasvatusote avaa hyvin aiheen ajankohtaisuutta ja aikuisten suurta vastuuta dialogien syntyemisessä. Kasvattajien taidot ja asenteet korostuvat tässä ja haas- tavat kehittämään omaa ammatillista työtettä (Pellikka 2017, 157).

Katsomuskasvatuksen esiin nostamiin mutkikkaisiin kysymyksiin etsitään keskustellen yhdessä vastauksia. Vuoropuhelua onkin tietoisesti rakennettava varhaiskasvatusyksiköi- den sisällä sekä yhteistyörakenteissa. (Haapsalo 2018, 2.) Tasa-arvoisuus ei tarkoita kat- somusvapaan tyhjiön rakentamista tai uskonnoista ja katsomuksista kumpuavien juhlien välttelyä. Tuodessaan lapsen varhaiskasvatuksen pariin vanhemmat hyväksyvät sen, että lapset saavat kokemuksia erilaisista tavoista, perheistä ja katsomuksista ja oppivat suh- tautumaan muiden ihmisten katsomuksiin kunnioittavasti. On kuitenkin tärkeää, että per- heet voivat kokea olevansa arvostettuja perhemuotoineen, taustoineen, tapoineen ja kat- somuksineen. Tässä tärkeässä roolissa on katsomuksellinen dialogi vanhempien kanssa. Kasvattajina on tärkeää ymmärtää, millaisia merkityksiä henkilökohtaisella katsomuk- sella ja uskonnolliseen yhteisöön liittymisellä voi olla meille itse kullekin (Tast 2017, 14– 15.)

Parhaimmillaan katsomus voi olla yhteyden löytämisen väline. Se voi antaa mahdollisuu- den jakamiseen sekä tilan hyvän elämän, etiikan ja moraalien pohtimiseen. Se voi olla osana kokonaisvaltaista hyvinvointia, jokapäiväistä elämää ja identiteettiä, arkea ja juh- laa. Näitä katsomusten ja uskontojen positiivisia elementtejä tulisi hyödyntää myös var- haiskasvatuksessa kohtaamisena, jakamisena ja siltojen rakentamisena yhdessä. (Tast 2017, 17.) Erilaisissa katsomuksissa on paljon yhteistä ihmisten syvimpien arvojen kanssa. Hyve- ja arvopohdinnat ruokkivat kasvattajien ja verkostojen yhteistyötä, mah- dollistavat yhteisen ihmettelyn ja kumppanuuden yli katsomusten ja uskontojen. (Rantala 2018, 17.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet

Käytin opinnäytetyössäni aineistonkeruumenetelmänä sähköistä kyselyä, joka lähti matkaan Webropolin kautta joulukuun alussa 2018.

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää, miten Nousiaisten rovastikunnan alueen kuntien ja seurakuntien varhaiskasvatus tekee yhteistyötä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus 2016) periaatteilla ja miten yhteistyötä voisi kehittää.

Laadullisessa tutkimuksessa kohdejoukko valitaan tarkoituksen mukaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 155). Sähköinen kyselyni lähti yhdeksälle kunnan varhaiskasvatuksen johtajalle sekä yhdeksälle seurakunnan varhaiskasvatuksesta vastaavalle työntekijälle. Sähköinen kysely antoi varhaiskasvatuksesta vastaaville työntekijöille mahdollisuuden kertoa kunnan ja seurakunnan varhaiskasvatuksen yhteistyön nykytilasta ja käytössä olevista käytänteistä sekä tuomaan esiin yhteistyön edut, mahdollisuudet ja haasteet.

5.2 Laadullinen tutkimus sähköisen kyselyn viitekehyksenä

Opinnäytetyöni Tutkimus oli laadullinen. Tämä menetelmä kuvaa todellista elämää mahdollisimman monitahoisesti ja kokonaisvaltaisesti. Laadullinen tutkimus on sopiva menetelmä silloin, kun halutaan kuvata, tulkita tai selittää ihmisten välistä kommunikaatiota, toimintaa sekä ympäröivää kulttuuria. Tällaisen tutkimuksen toteuttaminen on joustavaa ja pyrkii ymmärtämään erilaisia ilmiöitä ihmiselämässä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 151–152.) Opinnäytetyössäni tarkastellaan kirkon ja yhteiskunnan varhaiskasvatustajien yhteistyötä, kokemuksia ja tarpeita, joten sopiva menetelmä on laadullinen tutkimus.

Tutkimuksen aihepiirin ja kysymykset määrittelin etukäteen seuraavin teemoin: yhteistyö, yhteistyön haasteet, mahdollisuudet ja edut sekä yhteistyön kehittäminen. Osa kysymyksistä oli monivalintakysymyksiä, joissa vastaaja sai valita sopivia vaihtoehtoja, mutta laadin sähköisen kyselyni niin, että haastateltavat saivat mahdollisuuden ilmaista vapaasti myös omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan. (LIITE 1: Sähköisen kyselyn runko).

Laadullisessa tutkimuksessa mahdollisuus ymmärtää toista voi olla kaksisuuntaista. Haastattelijan on mahdollisuus ymmärtää haastateltavaa ja haastateltava voi saada tietoa haastattelijan tutkimuksesta. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 71.) Uskon, että oman tutkimukseni sähköisen kyselyn runko antaa haastateltavalle uutta tietoa tavoista, joilla yhteistyötä seurakunnan ja kunnan varhaiskasvatuksessa voidaan toteuttaa. Laadullisen tutkimuksen yleisimpiin aineistonkeruumenetelmiin kuuluvat haastattelut, kyselyt, havainnoinnit ja dokumentteihin perustuvat tiedot. Näitä voidaan käyttää vaihtoehtoisina, rinnakkain tai yhdistettyinä tutkimusresurssien mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 73.) Sähköinen kyselyni sisälsi myös haastattelun elementtejä ja antoi mahdollisuuden vastaajille avata aiheita myös laajemmin. Haastattelun etuna on joustavuus, mahdollisuus toistaa kysymys, oikaista väärinkäsitys, selventää sanamuotoja ja käydä keskustelua tiedonantajan kanssa (Tuomi & Sarajärvi 2006, 75). Tämän vuoksi pyrin sähköisessä kyselyssä antamaan mahdollisuuden tarkentaa ja avata aiheita haluttaessa lisää ja tekemään kyselystä sellaisen, johon voi vastata oman aikataulun mukaisesti ja joka sisälsi myös monivalintakysymyksiä. Haastattelun etuna on myös se, että siihen valitaan henkilöt, jolla on kokemusta tutkittavasta aiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2006, 76). Tämän huomioon kohdistamalla sähköisen kyselyni varhaiskasvatuksen työalasta vastaaville työntekijöille. Tekemäni sähköinen kysely muistutti joltain osin lomakekyselyä, vaikka toteutuikin sähköisesti. Tällöin haastattelussa kysytään tutkimuksen kannalta merkittäviä kysymyksiä, joiden esittämiseen tutkimuksessa on hyvät perustelut (Tuomi & Sarajärvi 2006, 77). Mietin huolellisesti kysymykset ja niiden asettelun. Tukeuduin kyselyn rungossa Kumppanuuden korit-malliin, jonka avulla sain tuotua esiin sen, mitä tutkimuksellani halusin selvittää.

5.3 Sisällön analyysi tutkimusmenetelmänä

Tutkimuksellisen opinnäytetyöni analysoinnissa käytettiin aineistolähtöistä sisältöanalyysia, jonka menetelmässä vastaukset tutkimuskysymyksiin löytyvät aineistosta. On tärkeää huomioida, ettei aikaisemmat havainnot, tieto ja teoria aiheesta vaikuta analyysin toteuttamiseen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95). Sisältöanalyysi sopii käytettäväksi aineiston analysointimenetelmänä silloin, kun laadullisessa tutkimuksessa analysoidaan kirjalliseen muotoon kirjoitettuja haastatteluja. Tarkoituksena on muodostaa tutkittavasta ai-

heesta selkeä ja tiivistetyssä muodossa oleva materiaali niin, että aineiston sisältämä informaatio säilyy. Aineiston analysointivaiheessa pyritään samaan aikaan sekä monitahoiseen, että yksityiskohtaiseen tarkasteluun. Tutkijan tulee olla valppaana havainnoimaan myös odottamattomia seikkoja aiheesta. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2004, 151–152.) Sisällönanalyysi voidaan toteuttaa myös teorialähtöisesti, jolloin aineiston analyysissä luokittelu perustuu aikaisempaan teoriaan tai käsitejärjestelmään (Tuomi & Sarajärvi 2006, 116). Koin itse toimivammaksi tavaksi analysoida tuloksia jo kyselyssä olevan kumppanuuden korit -yhteistyömallin pohjalta.

TAULUKKO 1. Esimerkki aineiston analyysin etenemisestä

Alkuperäiset ilmaukset	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Tehdään yhteistyötä esim. äkillisten kuolemantausten kohdalla	Kriisiyhteistyö	Kasvun ja hyvinvoinnin tuki	Moniammatillinen yhteistyö kunnan ja seurakunnan varhaiskasvatuksen kesken
viidenaistin kirkkopedagogia	Kotikirkkoon tutustuminen	Yleissivistävä opetus	Moniammatillinen yhteistyö kunnan ja seurakunnan varhaiskasvatuksen kesken
Seurakunta maksaa pyhäkoululehden tilauksen	Materiaalituki	Kasvun ja hyvinvoinnin tuki	Moniammatillinen yhteistyö kunnan ja seurakunnan varhaiskasvatuksen kesken
Päivähoito osallistuu musiikilliseen joulutalliin	Kirkkovuoden uskonnolliset tilaisuudet	Uskonnolliset tilaisuudet	Moniammatillinen yhteistyö kunnan ja seurakunnan varhaiskasvatuksen kesken
Olisi hyvä idea kutsua seurakunnan työntekijöitä juhliimme	Juhlatraditiot	Perinteiset juhlat	Moniammatillinen yhteistyö kunnan ja seurakunnan varhaiskasvatuksen kesken

5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen teossa toimin eettisesti ja hyväksytyllä tavalla. Tutkimusluvan saaminen muodostui haastavaksi johtuen haastateltavien suuresta määrästä. Päädyin lähettämään sähköisen kyselyni saatekirjeineen varhaiskasvatuksesta vastaaville työntekijöille ja pyysin varmistamaan tarpeen tullen tutkimusluvan saamisen kyseisten työntekijöiden esimiehiltä lähettämällä heidän yhteystietonsa minulle ennen kyselyyn vastaamista. Tutkimuslupaa varten ilmoitin tutkimukseni aikataulun, tiedonhankintamenetelmän ja tutkittavien anonymiteettiin liittyvät tekijät.

Kaikki tutkimuksessa saatu tieto on luottamuksellista ja tutkijana minua sitoo vaitiolon velvoite. En mainitse tutkimuksessani erikseen seurakuntia ja kuntia, vaan pyrin esittämään tulokset niin, ettei niistä pysty määrittelemään tutkimukseen osallistuneita tahoja erikseen. On merkittävää tutkimuksen uskotettavuuden näkökulmasta, että tutkija antaa riittävät tiedot siitä, miten tutkimus on tehty. Näin lukijat voivat arvioida tutkimuksen tuloksia. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 138.) Tulen hävittämään tutkimuksen teossa ja sähköiseen kyselyyni liittyvät muistiinpanot sekä muut asiakirjat, kuten muistiinpanot, tutkimuksen lopullisen valmistumisen jälkeen.

Puolueeton tutkimustapa voi nousta kysymykseksi siinä, pyrkiikö tutkija ymmärtämään aihetta oman kehyksensä läpi (Tuomi & Sarajärvi 2006, 133). Pelkäsinkin hieman etukäteen, miten oma käsitykseni ja näkökulmani vaikuttavat opinnäytetyöni sisältöön ja aineiston tulkitsemiseen. Aineiston analyysivaiheessa eivät tutkijan omat ajatukset, aikaisempi tieto ja arvot saisi vaikuttaa tuloksiin ja niiden tulkintaan. Tämä voi olla haastavaa, kun tutkijat valitsevat usein itseään kiinnostavan ja läheisenkin aiheen. Uskon, että pysyin kuitenkin lähestymään aihetta neutraalisti ja teoriapohjaisesti sekä löysin aidosti uusia näkökulmia tutkimustyöni edetessä. Tärkeää onkin tiedostaa, ettei tutkimuksessa tee tutkimustuloksista liian laajoja yleistyksiä. Sähköiseen kyselyyn vastaaja vastaa osaksi vain omien henkilökohtaisten ajatustensa pohjalta eikä näin ollen edusta välttämättä koko työyhteisöään tai työalaansa.

Tarkasteltaessa aineiston riittävyttä voidaan lähestyä aihetta kyllästymisen näkökulmasta, jossa aineisto alkaa toistaa itseään eikä tiedonantajat tuota enää mitään uutta tietoa tutkimukselle. Tällöin voidaan ajatella, että tietty määrä aineistoa riittää tuomaan esiin

sen teoreettisen peruskuvion, joka tutkimuksessa on mahdollista löytää. (Tuomi & Sara-järvi 2006, 89.) Pohtiessani sähköisen kyselyn vastausten määrää ja niiden riittävyyttä, huomasin vastausten samankaltaisuuden ja vastausten hajonnan vähäisyyden. Tämä antoi minulle syytä olettaa, että vähäisestä vastausmäärästä huolimatta vastaukset voisivat tuoda esiin laajemmankin näkökulman aiheesta.

6 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSTULOSET

Sain vastauksia sähköiseen kyselyyni yhteensä kuudelta vastaajalta, jotka olivat eri paikkakuntien varhaiskasvatuksesta vastaavia työntekijöitä.

Sähköisen kyselyni vastausprosentti oli 33 %. Näistä vastaajista 67 % oli seurakunnan varhaiskasvatuksesta vastaavia työntekijöitä ja 33 % oli kunnan tai kaupungin varhaiskasvatuksesta vastaavia työntekijöitä. Näiden vastausten perusteella kokosin tulokset, jotka omalta osaltaan kertovat seurakunnan ja kunnan varhaiskasvatuksen yhteistyöstä Nousiaisten Rovastikunnassa. Yhteistyön toteutumisesta kertovat diagrammit kuvaavat yhteistyön eri muotojen toteutumista vastaajatahoilla. Tulokset poimittiin monivalintakysymysten vastauksista, joten diagrammit eivät ole sadalla jaollisia.

6.1 Yhteistyö tällä hetkellä

Kaikissa vastaajien varhaiskasvatusympäristöissä toteutuu seurakunnan ja kunnan varhaiskasvatuksen välistä yhteistyötä ja sitä toteutetaan vastaajien mielestä varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (Opetushallitus 2016) perustuen. Suurin osa vastaajista kertoi yhteistyön olevan myös paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien mukaista. Kirjallisia yhteistyösopimuksia ei ollut kuitenkaan yhdelläkään vastaajatahoista käytössään. Yhteinen vuosikello löytyi yhdeltä vastaajataholta yhteistyön apuvälineenä. Säännölliset yhteistyöneuvottelut ovat perusedellytyksenä toimivalle yhteistyölle, joka on hyvä tehdä sopimus pohjaiseksi. (Ojell & Petäjä 2017, 87.)

Yleissivistävän opetuksen mukaisesti seurakunta toimi yhtenä oppimisympäristönä melkein kaikilla vastaajatahoista. Seurakunnan työntekijät toimivat myös oman alansa asiantuntijoina tai varhaiskasvatuksen mentoreina kirkkovooteen ja kristilliseen traditioon tutustuttaessa. Suurin osa vastaajista kertoi kunnan varhaiskasvatuksen osallistuvan kirkkovooteen liittyviin tapahtumiin, jotka eivät sisältäneet sitouttavaa uskonnon harjoittamista. Tämä yleissivistävän opetuksen mukaisesti toteutettu yhteistyö sisälsi vastaajien mukaan vierailuja kirkkoon ja muihin seurakunnan tiloihin, erilaisia kotikirkko tutuksi - kierroksia, pääsiäisvaelluksia sekä esikoululaisille järjestettäviä luontopolkuja. Paikallinen seurakunta ja alueen kirkot tarjoavat paljon yleissivistäviä elementtejä (Ojell & Petäjä

2017, 88). Vuosikello oli suunnitteilla ainakin osassa vastaajien varhaiskasvatustahoja. Vastauksissa kerrottiin myös Aluehallintovirastoon tehdystä valituksesta koskien seurakunnan työntekijän vierailua kunnallisessa varhaiskasvatuksessa, josta ei oltu tiedotettu kaikille. Valitus oli lähtenyt yhdeltä perheeltä ja se vaikutti kaikkeen yhteistyön suunnitteluun ja toteutukseen myös koulujen osalta. Päätäjät ja yhteistyön toteuttajat olivat neuvotelleet yhteistyöstä ja myötämielisyys seurakunnan kanssa tehtävää yhteistyötä kohtaan oli tullut selvästi esille. Koettiin tärkeänä, että edelleen toteutetaan kirkkovuoteen liittyviä hartauksia, kirkkoon tutustumisia kulttuurisena paikkana sekä myös erilaisia kirkkoja niin päivähoitolle kuin koululaisille. (KUVIO 1. Yhteistyön toteutuminen yleissivistävän opetuksen mukaisesti.)

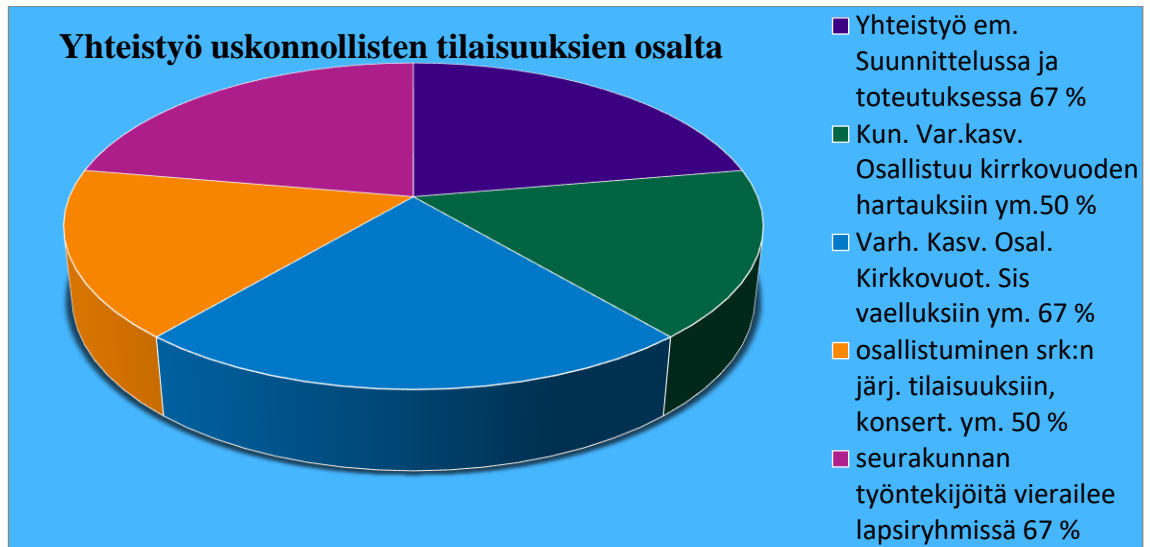

KUVIO 1. Yhteistyön toteutuminen yleissivistävän opetuksen mukaisesti

Kysymys yhteistyöstä perinteisten juhlien osalta oli suunnattu vain kunnan tai kaupungin varhaiskasvatuksesta vastaaville työntekijöille. Uskontoon ja suomalaiseen kulttuuriin liittyvät juhlatraditiot olivat mukana toiminnoissa puolella vastaajista. Kaikissa kunnallisissa varhaiskasvatusympäristöissä oltiin avoimia eri uskontojen ja kulttuurien juhlille. Käytäntöä kutsua seurakunnan työntekijöitä mukaan varhaiskasvatuksen juhliin ei ollut

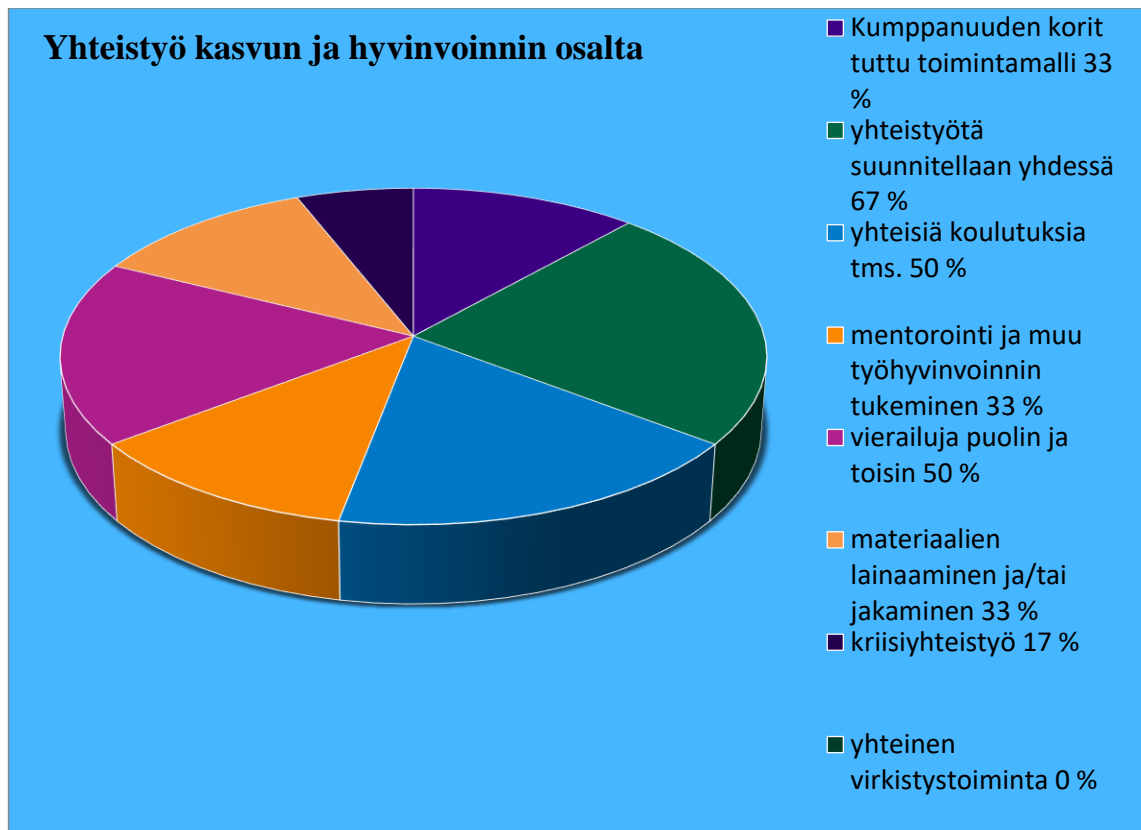
yhdessäkään vastaajatahoissa. Seurakunnan työntekijä voidaan kutsua juhlavieraaksi ilman vastuuta juhlasta (Ojell & Petäjä 2017, 94). Vastaajat kertoivat, että varhaiskasvatuksen joulujuhlia oli vietetty välillä myös kirkossa ja juhlissa oltiin muutenkin voitu pitää esillä erilaisia suomalaiseseen juhlatraditioon kuuluvia elementtejä, kuten jouluevanke- liumi ja suvivirsi. On hyvä muistaa, että yksittäisen virsi tai joulukuvaelma ei tee tilai- suudesta uskonnollista (Ojell & Petäjä 2017, 94). Pidettiin tärkeänä sitä, että perheet oli- vat riittävän tietoisia ohjelmasta esimerkiksi kutsussa olevan riittävän informaation avulla. Näin annettiin mahdollisuus olla osallistumatta kyseisiin tilaisuuksiin ja järjestää korvaavaa toimintaa kaikki katsomukset tasa-arvoisesti huomioiden. Yhteistyön kerrot- tiin toteutuvan seurakunnan työntekijöiden vierailuna päiväkodeissa yhdessä sovituin ta- voin sekä seurakunnan järjestämien toimintojen kautta esimerkiksi adventtiin, joulun ja pääsiäiseen liittyen.

Yhteistyö uskonnollisten tilaisuuksien osalta oli vastausten perusteella aktiivista. Vastaa- jista suurin osa kertoi tekevänsä yhteistyötä uskonnollisten tilaisuuksien suunnittelussa ja toteutuksessa. Puolet vastaajatahoista kertoivat kunnan varhaiskasvatuksen osallistuvan kirkkovuoteen liittyviin hartauksiin ja kirkkohetkiin, jotka sisälsivät uskonnollisesti si- touttavaa toimintaa. Uskonnollista toimintaa sisältäviin kirkkovuoteen liittyviin vaelluk- siin ja näytelmiin osallistui yli puolet vastaajatahoista. Puolet vastaajatahoista kertoi yh- teistyötä tapahtuvan myös seurakunnan järjestämien tilaisuuksien, tempausten ja konsert- tien muodossa, johon kunnan varhaiskasvatus osallistui. Seurakunnan työntekijöiden vie- railut lapsiryhmissä toteutuivat yli puolissa vastaajatahoista. Näitä kerran tai kaksi vuo- dessa toteutettavia vierailuja järjestettiin positiivinen uskonnon vapaus ja lapsiryh- mässä läsnä olevat katsomukset huomioiden ja niistä tiedotettiin ajoissa huoltajille. Yh- teistyön muodoiksi nimettiin mm. joulukirkot, kirkkohetket ja vierailut lapsiryhmissä sekä retkipäivät. Yhteisiin pelisääntöihin liittyen kerrottiin seurakunnan lähettävän kut- sukirjeen ensin varhaiskasvatuksen johtajille, jossa kuvailtiin kunkin tilaisuuden ohjelma. Näin päätettiin osallistumisesta ja mahdollisista korvaavista toiminnoista. Erilaisia tilai- suuksia ja tapahtumia suunnitellaan ja toteutetaan yhdessä varmistaen positiivisen uskon- nonvapauden toteutuminen (Ojell & Petäjä 2017, 94). Kirkkovuoteen liittyviin uskonnol- lisiin tilaisuuksiin osallistuminen oli vastaajatahoilla yleistä (Kuvio 2. Yhteistyö uskon- nollisten tilaisuuksien osalta).

KUVIO 2. Yhteistyö uskonnollisten tilaisuuksien osalta

Kasvun ja hyvinvoinnin tuen osalta yhteistyö näyttäisi olevan muuta yhteistyötä vähäisempää. Kumppanuuden korit -toimintamalli oli tuttu vain kahdelle vastaajatahoista. Vain kaksi vastaajatahoa käytti mentorointia, hyvinvoinnin tukemista ja materiaalien lainaamista yhteistyömuotona. Vierailuja tehtiin kuitenkin puolin ja toisin puolella vastaajista ja yhteistyön suunnittelu yhdessä oli käytössä yli puolella vastaajatahoista. Kriisiyhteistyötä kertoi tekevänsä vain yksi vastaajataho eikä yhteistä virkistystoimintaa toteutettu missään vastaajatahoissa. Vastaajat kokivat, että yhteistyötä ja suunnittelua olisi varmasti enemmän ilman jatkuvaa kiirettä. Yhteistyölle tarvittavaa aikaa kaivattiin enemmän puolin ja toisin. On tärkeää, että kunnan ja seurakunnan varhaiskasvatuksen välillä vallitsee hyvät ja luottamukselliset henkilöstösuhteet (Ojell & Petäjä 2017, 94). Seurakunnan työntekijät iloitsivat päästessään yhdessä varhaiskasvatusympäristössä osallistumaan kunnan järjestämiin laadukkaisiin ammatillisiin luentopäiviin. Yhteistyössä voidaan järjestää erilaisia tapahtumia, retkiä, vanhempainiltoja ja koulutuksia, jotka lisäävät myös taloudellisia resursseja toimijoille (Ojell & Petäjä 2017, 95). Myös kriisiyhteistyötä pidettiin yhden vastaajatahon mielestä erittäin tärkeänä yhteistyömuotona esim. lapsen äkillisen menehtymisen kohdatessa. Hyvinä yhteistyömuotoina nimettiin myös leirikeskusten yhteiskäyttö, kirjafestivaalien yhteiset kanavat sekä moniammatilliset yhteistyömuodot ja kokoontumiset, joissa voidaan vaihtaa kuulumisia ja tiedottaa toiminnoista. Yhteistyö kasvun ja hyvinvoinnin osalta voisi kaiken kaikkiaan olla nykyistä aktiivisempaa (KUVIO 3. Yhteistyö kasvun ja hyvinvoinnin osalta).

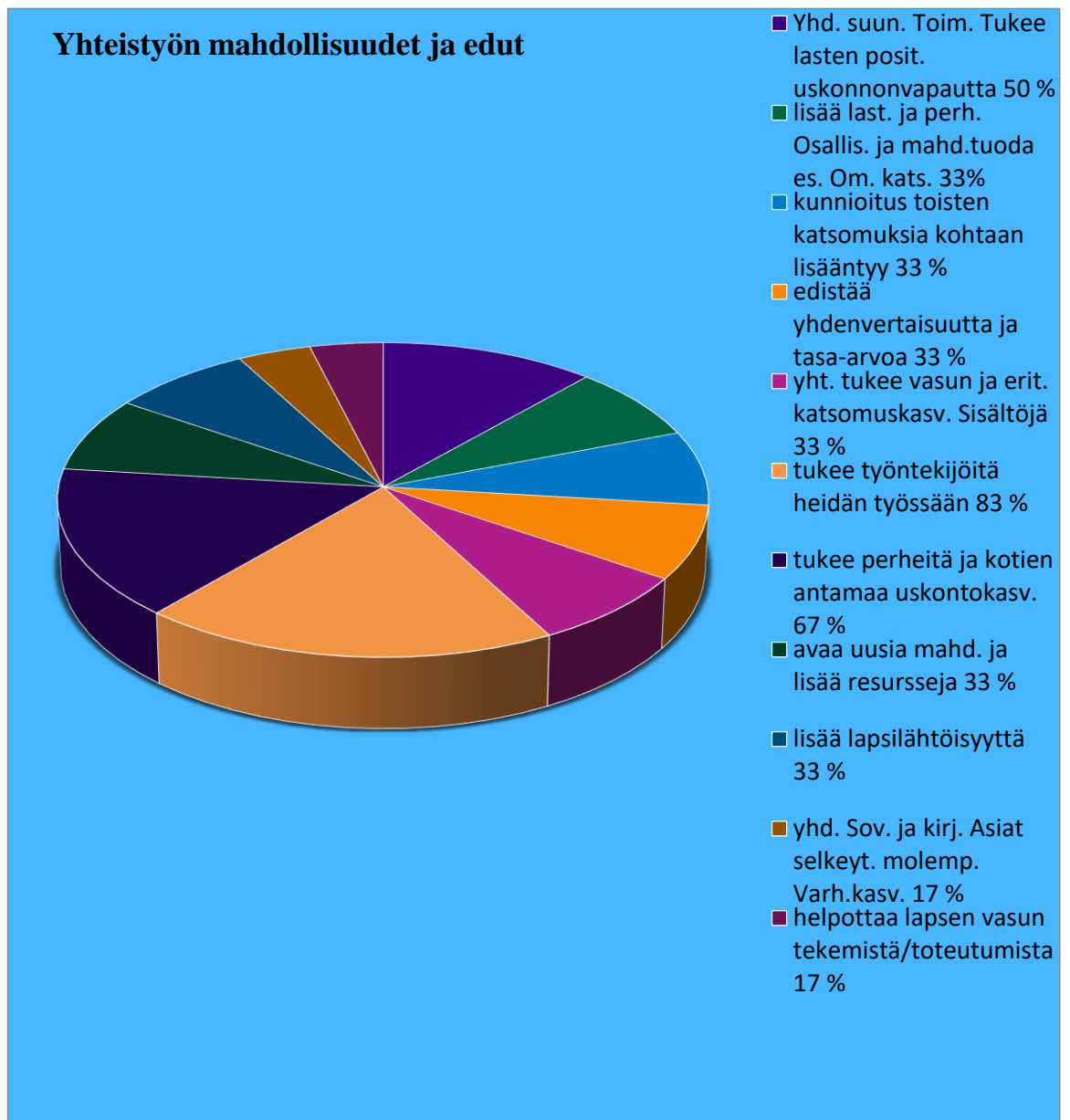
KUVIO 3. Yhteistyö kasvun ja hyvinvoinnin tuen osalta

6.2 Yhteistyön mahdollisuudet ja edut

Yhteistyön mahdollisuuksista ja eduista nousivat vastaajien mielestä vahvimmin seuraavat seikat: Puolet vastaajista oli sitä mieltä, että yhdessä suunniteltu toiminta koettiin tukevan lasten positiivista uskonnonvapautta. Jopa 83 % vastaajista koki, että yhteistyö tuki työntekijöitä heidän työssään ja lähes yhtä moni oli sitä mieltä, että yhteistyö tuki myös perheitä ja kotien antamaan uskontokasvatusta (KUVIO 4. Yhteistyön mahdollisuudet ja edut).

Osa vastaajista oli sitä mieltä, että yhteistyö lisää lapsien ja perheiden osallisuutta ja antaa mahdollisuuksia tuoda esiin omia katsomuksia. Yhteistyön koettiin myös edistävän yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä tukevan varhaiskasvatussuunnitelman perusteita (Opetushallitus 2016) sekä erityisesti katsomuskasvatuksen sisältöjä. Sama prosentti vastaajista oli myös sitä mieltä, että yhteistyö avasi uusia mahdollisuuksia ja lisäsi resursseja ja lapsilähtöisyyttä. Yhteistyön eduiksi vain yksi vastaajataho koki yhdessä sovittujen ja

kirjattujen asioiden tuomaa selkeyttä molemmille osapuolille sekä näiden osaltaan helpottavat lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kirjauksia koskien katsomuskasvatusta. Vähäinen prosentti kertoo osaltaan näiden yhteistyösopimusten puuttumista kaikilta vastaajatahoilta. Vastaajat kertoivatkin yhteisesti ja ennalta sovitun vuosisuunnittelun olevan jatkossa tarpeellista ja sen palvelevan monia osapuolia; myös perheitä. Koettiin, että uuden varhaiskasvatuslain (L540/2018) perusteet hakevat edelleen juurtumista. Koettiin myös, että yhteisten neuvottelujen kautta ollaan päästy näkemään positiivisen uskonnon vapauden ajatusta osana työtä, riippumatta henkilökunnan omista mielipiteistä. Koettiin, että yhdessä neuvotellen on ymmärretty paremmin lapsien oikeus saada tietoa ja kokemuksia eri uskonnoista. Yhteistyön eduiksi koettiin myös lasten oivallukset ja kysymykset mm. kirkkoon tutustuttaessa. Tilojen yhteiskäyttö esim. perhekerhojen osalta oli koettu hedelmälliseksi.

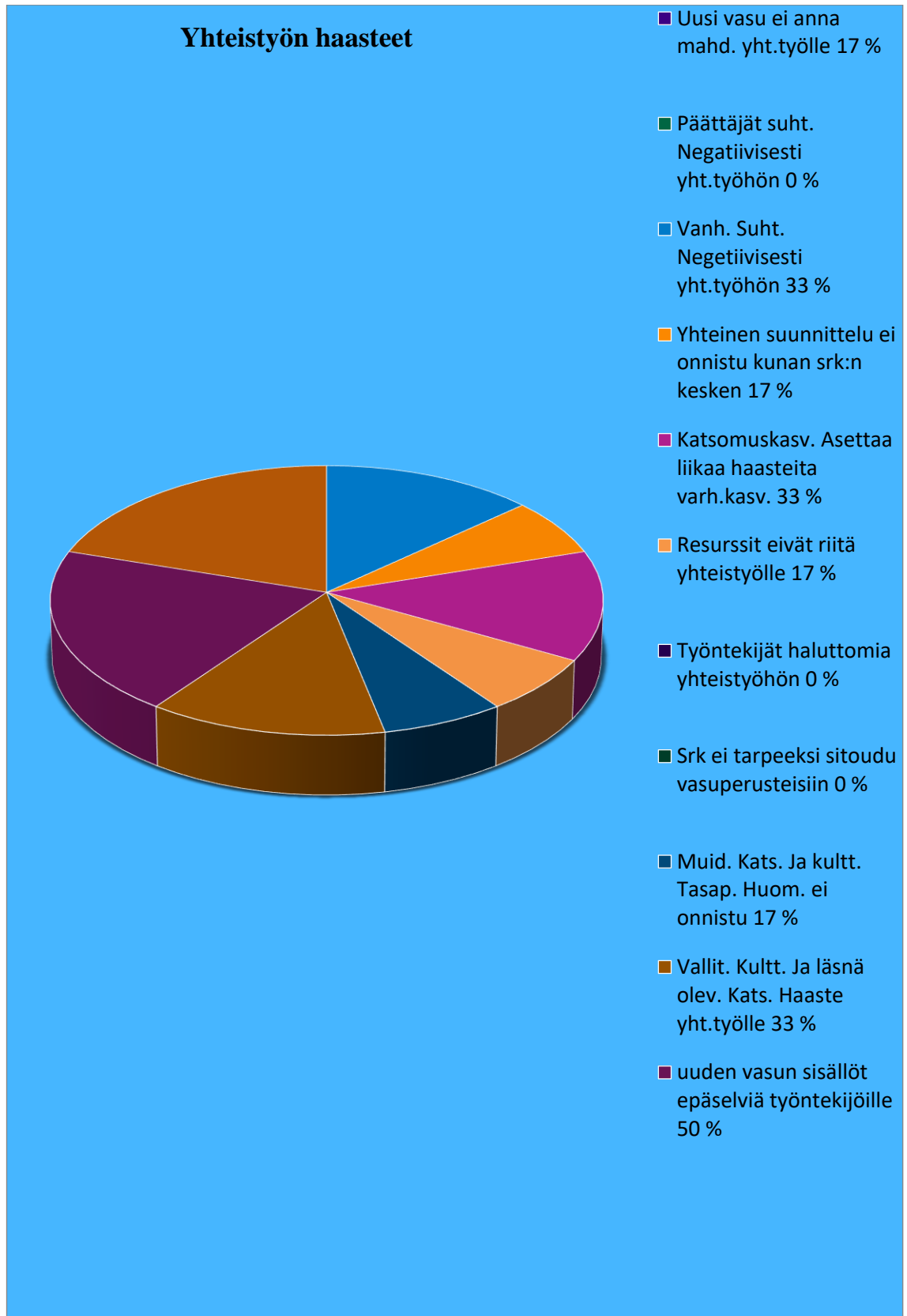
KUVIO 4: Yhteistyön mahdollisuudet ja edut

6.3 Yhteistyön haasteet

Yhteistyön haasteita olivat vastaajat kirjanneet vähäisesti. Puolet vastaajista oli sitä mieltä, että uuden varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus 2016) sisällöt ovat epäselviä työntekijöille ja vaihtoehtoisen toiminnan järjestäminen ja siitä ajoissa tiedottaminen koettiin hankalana (KUVIO 5. Yhteistyön haasteet). Tämä kokemus oli erityisesti kunnan varhaiskasvatuksesta vastaavilla työntekijöillä. Osa vastaajista kertoi,

että vanhemmat suhtautuvat kriittisesti yhteistyöhön ja että katsomuskasvatus asettaa liian haasteita varhaiskasvatukselle. Myös vallitseva kulttuuri ja läsnä olevat katsomukset koettiin haasteeksi yhteistyölle. Vain yksi vastaajista oli sitä mieltä, että uusi Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Opetushallitus 2016) ei anna mahdollisuuksia yhteistyölle eikä yhteinen suunnittelu onnistu kunnan ja seurakunnan kesken.

Vastaajille oli harvinaista kokemus siitä, ettei resurssit riitä yhteistyöhön eikä muiden katsomusten ja kulttuurien tasapuolinen huomioiminen onnistu. Koettiin, että yhteiset koulutukset ja tapaamiset voisivat luoda hyviä yhteistyön mahdollisuuksia. Osa vastaajista kertoi, että osa henkilökunnasta ja lasten vanhemmista ajattelee kriittisesti seurakunnan läsnäolosta päiväkodin arjessa ja nimesi uskonnottomuuden ilmiönä olevan nykypäivänä trendikästä. Vastauksista nousi esiin myös yhteistyön tärkeys ja lasten oikeus yhteyteen seurakunnan kanssa. Moniarvoisen yhteiskunnan tulisi ottaa uskonnolliset arvot tasavertaisina maallisten arvojen rinnalle saavuttaaksemme demokraattisen yhteiskunnan sekä rauhanomaisen rinnakkaiselon eri katsomusten välille (Lamminmäki-Vartia & Kuusisto 2017, 145). Koettiin uhkana, että yksi tärkeä elämänalue, jota uskonto ja katsomukset edustavat uhkaa jäädä lapsilta kokonaan näkymättömiin.

KUVIO 5. Yhteistyön haasteet

6.4 Yhteistyön kehittäminen

Vastaajat kokivat tärkeimmäksi yhteisen suunnittelun kehittämisen tai jo olemassa olevien suunnittelukäytäntöjen vahvistamisen. Koettiin, että yhteistyölle ja sen suunnittelulle olisi hyvä löytää riittävästi aikaa ja resursseja. Yhteistyö seurakunnan ja kunnan varhaiskasvatuksen kesken koettiin kaikkien vastaajatahojen mielestä tärkeäksi erityisesti lapsen oikeuksien näkökulmasta. Kristillisellä kasvatuksella koettiin olevan oma tärkeä paikkansa tässä yhteiskunnassa. Siihen tutustumista pidettiin tärkeänä osana varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus 2016) sisältämää katsomuskasvatusta.

Yhteistyön kehittämisen koettiin tuovan avointa vuoropuhelua toimijoiden kesken ja avoimuutta myös suhteessa lasten vanhempiin ja päättäjiin. Hyvien yhteyksien koettiin olevan tärkeitä puolin ja toisin. Vastaajista yksi nosti esiin traditioiden ja varhaiskasvatuksen historian esillä pitämisen uusien säädösten ja määräysten rinnalla tärkeäksi, mutta haasteelliseksi. Koettiin myös tärkeäksi hahmottaa seurakuntien suuri työpanos päiväkerhojen ja perhekerhojen luojina sekä avointen varhaiskasvatuspalvelujen tarjoajana tänäkin päivänä. Yhteistyö nimettiin molempia osapuolia hyödyttäväksi ja resursseja lisääväksi. Sekä kunnan, että seurakunnan varhaiskasvatuksen työntekijöillä on arvokasta osaamista, jota he pystyvät antamaan lapsilähtöisen työn turvaamiseksi (Karvo 2016, 43). Näitä voivat olla teologinen, hengellinen ja pedagoginen osaaminen puolin ja toisin. Vaikka kirkon sanoma ja elämän suuret peruskysymykset pysyvätkin samana, tulee kirkonkin tarpeen tullen osata luopua vanhentuneesta ja tehdä tilaa uudelle. Yhteiskunnan nopeasti muuttuessa tärkeään rooliin nousevat uudet löydöt ja luovat sovellukset. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Kohtaamisen kirkko 2014,17.)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

7.1 Lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi keskiössä

Lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi on keskiössä niin yhteiskunnan kuin kirkonkin varhaiskasvatusajattelussa. Yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset pakottavat kuitenkin koko ajan kehittämään varhaiskasvatusta, jotta voimme kohdata lapset ja perheet tasarvoisesti. Kulttuurien ja katsomusten moninaisuus haastaa kehittämään varhaiskasvatusta ja sitä ohjaavia säädöksiä ja lakeja, mutta se muistuttaa myös lapsen oikeudesta oman kielen ja kulttuurin lisäksi omaan uskontoon. Lapsella on oikeus saada tietoa omasta ja ympärillä olevista uskonnoista ja katsomuksista niin, että hän saa kasvaa katsomuksen ollessa osana hänen identiteettiään. Tämä haastaa päättäjiä, varhaiskasvatuksen työntekijöitä sekä vanhempia entistä avoimempaan ja kunnioittavampaan dialogiin. Tämän dialogin tarve ja tärkeys ilmeni myös tutkimuksessani. Arvot ja selkeät tavat toimia tukevat osaltaan myös Suomeen muualta muuttaneiden kotoutumista ja toimivat näin myös vähemmistöjen hyväksi.

Kaikissa tutustumissani lähteissä painotettiin katsomus- ja uskontokasvatuksen tärkeyttä osana varhaiskasvatusta ja osana yhteiskuntamme ilmapiiriä. Yhteisenä asiana pidettiin sitä, ettei lapsia tule kasvattaa uskonnottomassa tyhjiössä, vaikka usein äänekkäissä yksittäisissä mielipide kannanotoissa tällaisen kuvan voisi helposti saada. Varhaiskasvatuksesta vastaavat työntekijät tuntuvat niin seurakunnan kuin kunnankin puolella olevan huolissaan yhteistyön toteutumisesta ja lasten oikeudesta omaan uskoon ja kulttuuriseen tietoisuuteen. Herää kysymys katsomuskasvatuksen demokratiasta, joka saattaa nykyisin kaatua äänin 1-15 ns. vähemmistön hyväksi. Toisin sanoen, kun ryhmässä on yksikin esimerkiksi uskonnoton perhe, voi katsomuskasvatuksen todellisuus olla sitä, ettei kukaan lapsista saa mahdollisuutta tutustua omaan tai muiden uskontoihin tai katsomuksiin. Samaan aikaan kuitenkin kirjataan ylös näiden osa-alueiden tärkeys lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemisessa.

Opinnäytetyöni nosti selvästi esiin yhteisen suunnittelun ja avoimen vuoropuhelun merkityksen niin varhaiskasvatuskentällä kuin laajemmin yhteiskunnallisesti. Tämä kokemus oli sekä kunnan, että seurakunnan varhaiskasvatuksen työntekijöillä. Yhteistyöhalukkuutta on siis työntekijöillä ja päättäjillä, mutta yhteistyön koordinointi kaipaisi kehittämistä. Riittävät resurssit tälle yhteistyölle olisi kiireesti saatava käytäntöihin. Tämä tulisi näkyä erityisesti työajallisesti, tiedollisesti ja tiedotuksellisesti. Työntekijät ja valtaosa lasten vanhemmista ovat halukkaita jatkossakin turvaamaan varhaiskasvatuksen yhteistyön kunnan ja seurakunnan kesken. Uusia toimintamalleja on otettu käytäntöön ja niitä edelleen yhteistyössä kehitetään. Samaan aikaan halutaan myös vaalia perinteitä ja turvata lasten oikeus myös kulttuurisen tietoisuuteen. Lasten osallisuus näkyy varhaiskasvatuksessa entistä paremmin ja saa myös lasten äänen kuuluviin. Lapsi ei ole vain yhteistyön objekti, vaan entistä enemmän aktiivinen subjekti, jonka ajatukset, kysymykset ja tapat toimia nostetaan myös seurakuntayhteistyössä esille. Lapsilähtöisyys näkyy entistä enemmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Kyselyssä tämä ilmeni ”lasten näköisten” kirkkohetkien ja tutustumiskäyntien erityisinä mainintoina. Lapset tuntuvat kyselyn mukaan olevan halukkaita tutustumaan omaan ja muiden uskontoihin ja katsomuksiin. Kasvattajat kokevat tärkeänä, että lapsilla on mahdollisuus kasvuympäristöön, joka mahdollistaa myös pyhyiden ja kauneudentajun kokemukset. Tutkimuksessani nousi esiin myös yhteinen tietoisuus siitä, miten uskonnollisuudella on tärkeä rooli yksilön persoonallisuuden kehittämisessä ja miten uskonnollinen herääminen koetaan luontevana osana lapsen kasvussa.

Kasvun ja hyvinvoinnin tuen tarve nousi myös selkeästi esille tutkimuksessani. Yhteistyöllä kunnan ja seurakunnan varhaiskasvatuksen kesken koettiin olevan työntekijöiden jaksamista ja hyvinvointia edistävä vaikutus. Mentorointia pidettiin tärkeänä tai toivottavana yhteistyömuotona ja erityisesti kriisien aiheuttamissa erikoistilanteissa seurakunnan antama tuki koettiin erityisen tärkeäksi. Kasvun ja hyvinvoinnin tukea toivottiin kehitettävän edelleen esimerkiksi yhteisten koulutusten ja virkistyspäivien muodossa. Varhaiskasvattajien vertaistoiminnan tarve nousi esiin erityisesti seurakunnan työntekijöiden vastauksissa. Materiaalien lainaaminen ja seurakunnan antama taloudellinen tuki muun muassa kristillisten lehtien muodossa koettiin tärkeänä. Monet kasvun ja hyvinvoinnin tuen muodot olivat kuitenkin vastaajatahoille vieraita ja voisivat hyvin tukea varhaiskasvatuksen arkea puolin ja toisin.

Yllättävää oli huomata, etteivät Opetushallituksen ja Kirkkohallituksen ohjeistukset edelleenkään ole kaikille työalasta vastaaville tuttuja. Herääkin kysymys siitä, onko tiedonkulku riittävää vai hukkuuko se esimies- ja lähiesimiesportaisiin? Tärkeää olisi riittävä tieto ja ohjeistus, jotta yhteistyö ja avoin vuoropuhelu voitaisiin turvata mm. yhteistyösopimusten ja toiminnan vuosikellojen muodossa. Kunnan varhaiskasvatus koki tutkimuksessani haasteelliseksi vaihtoehdoisen toiminnan järjestämisen ja siitä ajoissa tiedottamisen perheille. Vuosikellojen käyttö toisi tähän tukea ja helpottaisi osaltaan lasten vanhempien kanssa käytävää dialogia aiheesta.

7.2 Uutta näkökulmaa ja osaamista yhteistyöhön

Kahden vuoden ajan olen syventynyt kunnan ja seurakunnan varhaiskasvatuksen yhteistyöhön, sitä ohjaaviin asiakirjoihin sekä kannanottoihin opinnäytetyöni näkökulmasta käsin. Olen mielestäni saanut melko kattavan kuvan yhteistyöstä niin teoriapohjalta kuin myös käytännön näkökulmasta.

Kulttuuriin ja katsomukseen liittyvät kysymykset kulkevat mukana läpi Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet- asiakirjassa. Tämä onkin erityisen tärkeää, koska useimmilla lasten perheillä on jokin maailmankatsomus tai elämänvakaumus, jonka kautta myös uskonnot koskettavat myös päivähoidon piirissä olevia lapsia. Uskontoa koskevat näkemykset ja kannanotot ovat siis osa varhaiskasvatuksen arkea. Kansainvälistyminen, viestinnän tehostuminen ja muun muassa siirtolaisuus ovat lisänneet uskontojen kirjoa myös varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin piirissä. Tämä haastaa kasvattajia yhä herkempään ja tietoisempaan ammatillisuuteen suhteessa katsomukselliseen tietoisuuteen. Katsomustietoisuus pedagogisena päämääränä sekä katsomussensitiivisyyden kehittäminen voivat kuitenkin vaatia kasvattajilta ponnisteluja ja tukea myös työnohjauksellisessa mielessä. Kasvattajan katsomuksellinen kompetenssi ei ole vain tiedollista, taidollista ja asenteellista osaamista vaan pitää sisällään myös eettistä sivistyneisyyttä sekä kykyä dialogiin. Osaako seurakunnan ja kunnan varhaiskasvatus vastata haasteisiin piilottamatta katsomuksia ja uskontoja varhaiskasvatusmaailmasta? Varhaiskasvatuksen kentällä voidaan kokea kykenemättömyyttä turvata lasten oikeutta omaan uskontoon ja katsomukseensa eikä aina työntekijöille löydy tukea näihin haasteisiin. Silloin voi olla helpompaa kävellä

katsomuskasvatuksen yli, kuin nostaa esille lapsiryhmän tarpeet ja läsnäolevat katsomukset. Saamani tutkimustiedot ja havainnot vahvistavat näkemystäni siitä, että niin kunnan, kuin seurakunnankin varhaiskasvattajat ovat erittäin sitoutuneita toimimaan uusien säädösten mukaisesti ja huolehtimaan samalla lasten oikeuksista mm. omaan uskontoon. Varhaiskasvatuksen ammattilaisilla onkin vastuu huolehtia siitä, että varhaiskasvatus noudattaa säädettyjä lakeja ja asetuksia myös katsomuskasvatuksen osalta. Tässä korostuu myös varhaiskasvatuksen esimiesten vastuu säädösten mukaisen toiminnan järjestämisessä. Epätietoisuus katsomuskasvatuksen järjestämisestä sekä uskontoihin ja katsomuksiin liittyvän tiedon heikkous voi kertoa täydennyskoulutusten tarpeesta, mutta niin kunnat kuin seurakunnatkin kamppailevat usein taloudellisten haasteiden kanssa. Työntekijöiden oman reflektion tärkeys korostuu siis myös katsomuskasvatuksen osalta. Olemme kaikki kuitenkin yksilöllisiä ja omaamme erilaisia konteksteja suhteessa uskontoihin ja katsomuksiin. Osaammeko itse kukin olla riittävän katsomussensitiivisiä huolimatta omista lähtökodistamme ja mielipiteistämme?

Katsomussensitiivisyyteen kuuluu taito etäännyttää itsemme omasta vakaumuksestamme ottamalla ammatillinen asenne katsomuskasvatuksen toteuttamiseen. Tähän kuuluu myös taito antaa tilaa omien asenteiden refleктоimiselle. Varhaiskasvatuksen työntekijöille katsomussensitiivisyys vaikutti tutkimukseni mukaan olevan tuttu toimintamalli, mutta huolta kannettiin siitä, että myös päätäntätahojen olisi toimittava katsomussensitiivisesti päätöksiä tehdessään ja yleistä katsomuksellista ilmapiiriä luodessaan.

Kasvattajina on tärkeää miettiä ensin sitä, mitä itse edustaa ja mitkä ovat omaan katsomukseen vaikuttavat kulttuuriset ja uskonnolliset juuret. Tästä reflektoinnista on luontevaa siirtyä kohtaamaan muita luottamusta rakentaen ja muita arvostaen. Näin pääsemme vihdoin kysymykseen siitä, mitä voisimme yhdessä tehdä. Miten katsomuskasvatuksen tavoitteet voidaan tuoda käytännön kasvatustyön tasolle, miten perheiden katsomukset voivat näkyä päivähoidon arjessa ja miten voimme edistää uskontojen, kulttuurien ja katsomusten välistä vuorovaikutusta myös päivähoidon arjessa?

Yhteistyösopimukset ja niihin liittyvät alueelliset toimintasuunnitelmat sekä yhteistyössä tehdyt vuosikellot toimivat hyvän yhteistyön pohjana. Tämä mahdollistaa yhteistyön jatkuvuuden työntekijöiden vaihdoksista, asenteista ja henkilökemioista riippumatta sekä tuo läpinäkyvyyttä ja avoimuutta myös lasten huoltajien ja päätöksenteon näkökulmasta. Huoltajien kanssa käytävät lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvät keskustelut ja

kirjaukset voivat helpottaa, kun seurakunnan ja päivähoidon yhteistyöstä on selkeät suunnitelmat. Näin lasten huoltajilla on mahdollisuus tuoda esiin omia katsomuksellisia ja kulttuurisia toiveitaan sekä päättää osallistumisesta tarjolla oleviin yhteistyömuotoihin Evankelis-luterilaisen paikallisseurakunnan tai muun uskonnollisen yhteisön kanssa tai valita valmiiksi suunniteltua korvaavaa toimintaa. Uskon, että yhteistyön huolellinen valmistelu ja toteuttaminen voivat taata kaikkien lasten oikeuden kokonaisvaltaiseen kasvuun sekä katsomuksellisen identiteetin kehittymiseen ja tukemiseen. Seurakunnat voivat tarjota kuntien varhaiskasvatukselle sopivia puitteita tutustua myös kulttuurihistoriallisesti merkittäviin paikkoihin; hautausmaihin ja kirkkoihin. Monissa seurakunnissa onkin jo käytössä viiden aistin pedagogiikka, joka tutustuttaa lapset seurakuntien tiloihin leikkien ja tutkien.

Opinnäytetyössäni käyttämäni aineistonkeruumenetelmä tuntui sopivalta juuri tämänkaltaisessa laadullisessa tutkimuksessa. Sähköinen kysely oli mielekäs tehdä Webropolin kautta, joka mahdollisti aineistonkeruun monipuolisella ja esteettiselläkin tavalla. Menetelmä antoi mahdollisuuden toteuttaa haastattelut niin, että vastaajat saattoivat vastata siihen oman aikataulunsa mukaisesti. Haastatteluni ajankohta saattoi karsia vastaajia joulukuun ollessa kiireistä aikaa sekä kunnan, että seurakunnan varhaiskasvatuksessa. Tämä saattoi olla yksi syy siihen, että vastausprosentti oli alhaisempi kuin odotin. Sain myös myöhemmin yhteydenottoja ja pahoitteluja kyselyn vastaamisen unohtumisista. Tässä vaiheessa olin kuitenkin jo edennyt raportointivaiheeseen enkä lähtenyt lähettämään uusia kutsuja kyselyyn. Huomasin tutkimustani tehdessäni haasteita myös sähköisen kyselyn kysymysten asettelussa. Pyrin tekemään kyselystä mahdollisimman yksinkertaisen vastata, mutta tuloksia kootessani ymmärsin problematiikkaa kysymysten sanavalinnoissa. Oli vaikeaa koota vastauksia, kun en todellisuudessa tiennyt oliko vastaajan vastaus mielipide tai tuntuma asiasta vai olemassa olevan toiminnan ja siihen liittyvien seikkojen kuvaus.

Aiheen ajankohtaisuus antaisi mielestäni syytä tarkemmillekin tutkimuksille. Mielestäni Kirkkohallitus ja Opetushallitus voisivat selvittää varhaiskasvatuksen kentällä olevaa yhteistyön tilannetta taatakseen riittävän ohjeistuksen ja ohjeistusten mukaisen varhaiskasvatustoiminnan. Yksittäisen opiskelijan tekemänä tämän kaltainen tärkeä ja ajankohtainen tutkimus koki haasteita mm. tietoteknisten taitojen, tutkimuslupien sekä vastaajien

motivoinnin osalta. Koin kuitenkin, että varhaiskasvatuksen työaloista vastaavat työntekijät toivoivat saavansa äänensä kuuluviin myös yhteiskunnallisella tasolla. On myös huomioitava, että maalaiskuntien ja varhaiskasvatuksen yhteistyö on kovin erilaista verraten isompiin kaupunkeihin, joissa kirkkoon kuuluvien lasten osuus on huomattavasti pienempi, kuin maaseutukunnissa. Hyvä tutkimuskohde olisi kartoittaa varhaiskasvatuksen yhteistyön alueellisia eroja. Uskon, että yhteistyön mahdollisuuksia on kuitenkin alue-eroista huolimatta. Hallituksen lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma LAPE ja muut uudet toimintamallit voivat tuoda tulevaisuudessa entistä enemmän yhteistyömahdollisuuksia seurakuntien ja kuntien varhaiskasvatukseen. Voisiko esim. LapsiArkki-toiminta yksinhuoltajaperheille ollakin kunnan ja seurakunnan tekemää yhteistyötä tai voisivatko lapsiasiahenkilöt toimia sekä kunnan, että seurakunnan päätöksenteossa turvaamassa lapsivaikutusten arvioimista? Resursseja yhdistämällä voidaan toimia kaikkien alueen lasten ja perheiden hyvinvoinnin saavuttamiseksi.

Koko opinnäytetyöprosessin ajan pohdin paljon omaa taustaani seurakunnan työntekijänä ja mahdollisia muita viitekehyksiäni, jotka saattoivat vaikuttaa työni aiheen puolueettomaan lähestymistapaan ja tulosten luotettavuuteen. Uskon kuitenkin, että vaikka aihe on minulle erityisen läheinen ja tärkeä kirkon työntekijänä, olen pystynyt toimimaan sensitiivisesti ja tuomaan esille monipuolisesti erilaisia näkökulmia. Omassa työssäni Mynämäen seurakunnan varhaiskasvatuksesta vastaavana työntekijänä opinnäytetyöni ja siihen liittyvä tutkimus toi lisää tarvittavaa tietoa aiheesta. Tutkimus myös vahvisti osaltaan ajatuksiani yhteistyön tärkeydestä sekä yhteistyökäytäntöjen kehittamisestä ja vaalimisesta jatkossakin. Mynämäen kunnan ja seurakunnan varhaiskasvatus jatkaa jo vuosikymmeniä toteutunutta hyvää yhteistyötä ja suunnittelee yhteistyön vuosikellon osana jo tehtyä kirjallista yhteistyösopimusta. Tässä opinnäytetyössä kerätty aineisto tukee osaltaan yhteistyön onnistumista jatkossakin. Toimin myös tulevaisuudessa Nousiaisten rovastikunnan yhtenä varhaiskasvatuksesta vastaavana työntekijänä ja vuosittaiset kokoontumisemme mahdollistavat tutkimuksessani keräämiäni tietojen jakamisen myös laajemmin. Kirkko haluaa varmasti jatkossakin olla tukemassa kristillistä kasvua kaikissa elämän vaiheissa lasten päivähoitoaikaan unohtamatta.

Tulevana Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajana opinnäytetyöni ja siihen liittyvä prosessi on lisännyt ammatillisuuttani sekä tuonut minulle työntekijänä uutta näkökulmaa. Olen

oppinut paljon tiedon hankkimisesta, säädöksiin ja lakeihin perehtymisestä, yhteiskunnallisen keskustelun ja ilmapiirin havainnoimisesta, konteksteihin tutustumisesta, katsomussensitiivisyyden tärkeydestä ja työalan kehittamisestä. Koen entistä tärkeämpänä tutustua myös aiheen historiaan nähdäkseni paremmin kokonaiskuvan. Tämä on mielestäni tärkeä osa seurakuntien ja kuntien varhaiskasvatuksen yhteistyön kehittämistä. Opinnäytetyöprosessi on kehittänyt ammatillisuuteni lisäksi myös muuta persoonaani ja tehnyt minusta avarakatseisemman ja katsomussensitiivisemmän yhteiskunnan jäsenen. Hyvän yhteistyön eteen pitää ja kannattaakin tehdä töitä. Näin voimme turvata yhteiskuntamme arvokkaimpien eli lasten, kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen.

LÄHTEET

- A 1055/1993. Kirkkojärjestys. Saatavilla 1.3.2019.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055>
- Aumala, P. (2017). Katsomuskasvatuksen johtaminen varhaiskasvatussyksikössä. Teoksessa T. Haapsalo, H. Petäjä, P. Vuorelma-Glad, M. Sanden, H. Pulkkinen & I. Tahvanainen (toim.), *Varhaiskasvatus katsomusten keskellä* (s. 75–86). Helsinki: Lastenkeskus.
- Costiander, K. (2017). Yleiskatsaus varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Teoksessa T. Haapsalo, H. Petäjä, P. Vuorelma-Glad, M. Sanden, H. Pulkkinen & I. Tahvanainen (toim.), *Varhaiskasvatus katsomusten keskellä* (s. 44–57). Helsinki: Lastenkeskus.
- Haapsalo, T. (2018). Kasvua katsomuksesta. *Katsomusten keskellä-Pieni on suurin -lehden liite*, syksy 2018, 2.
- Halme, L. (2010). Lapsen parhaaksi. Uskontokasvatus kokonaisvaltaisen ihmiskuvan valossa. Helsinki: Lasten keskus.
- Häkkinen, T. (15.11.2017a). Lasten ja nuorten uskonnolliset oppimisympäristöt ja kristillinen kasvatus [Luento]. Vihti: Kirke leiri.
- Häkkinen, T. (15.11.2017b). Mitä on kasvatus [Luento]. Vihti: Kirke leiri.
- Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sarjavaara, P. (1997). Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sarjavaara, P. (2004). Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Jolkkonen, J. (22.9.2017). Kasvokkain lapsen kanssa [Alustus]. Kuopio: Varhaiskasvatuksen neuvottelupäivät.
- Karvo, E. (2016). Kirkon ja yhteiskunnan varhaiskasvatus rinnakkain lapsen elämässä. Kirkon ja yhteiskunnan varhaiskasvatuksen moniammatillinen yhteistyö (Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma). Saatavilla 3.3.2019 <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/115551/EevaKaisaKarvo.pdf?sequence=1>
- Kotila, H. (2006). Hengellisen ohjauksen kirja. Helsinki: Kirjoittajat ja kirjapaja oy.
- Kuusisto, A. & Poulter, S. (2017). Moniarvoinen varhaiskasvatusympäristö lapsen katsomuksen peilinä. Teoksessa T. Haapsalo, H. Petäjä, P. Vuorelma-Glad,

- M. Sanden, H. Pulkkinen & I. Tahvanainen (toim.), *Varhaiskasvatus katsomusten keskellä* (s. 33–43). Helsinki: Lastenkeskus.
- L 253/2003. Laki uskonnonvapaudesta. Saatavilla 22.9.2018 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030453>
- L 540/2018. Laki varhaiskasvatuksesta. Saatavilla 5.10.2018 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>
- Lamminmäki-Vartia, S. & Kuusisto, A. (2017). Katsomustietoisuus varhaiskasvattajan ammatillisuuden ytimessä. Teoksessa T. Haapsalo, H. Petäjä, P. Vuorelma-Glad, M. Sanden, H. Pulkkinen & I. Tahvanainen (toim.), *Varhaiskasvatus katsomusten keskellä* (s. 130–156). Helsinki: Lastenkeskus
- Mynämäen seurakunta (2017). Lapset seurakunnan siunaus- Varhaiskasvatuksen kehittämisasiakirja.
- Ojell, R. (2009). Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämisen asiakirja eli Vake. Teoksessa Kangasmaa, T, Petäjä, H. & Vuorelma, P. (toim.) *Lapsenkaltainen. Uskonnolliskatsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa*. Helsinki: Lasten keskus Oy, 121–125.
- Ojell, R. & Petäjä, H. (2017). Kunnan ja evankelis-luterilaisen seurakunnan varhaiskasvatuksen yhteistyö. Teoksessa T. Haapsalo, H. Petäjä, P. Vuorelma-Glad, M. Sanden, H. Pulkkinen & I. Tahvanainen (toim.), *Varhaiskasvatus katsomusten keskellä* (s. 87–96). Helsinki: Lastenkeskus
- Opetushallitus (2010). Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010. Saatavilla 22.9.2018. https://www.oph.fi/download/131115_Esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2010.pdf
- Opetushallitus (2014). Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus. Saatavilla 22.9.2018. http://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Opetushallitus (2018). Ohje varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamisesta ja uskonnollisista tilaisuuksista varhaiskasvatuksessa. Saatavilla 6.10.2018. https://www.oph.fi/download/189008_Ohje_varhaiskasvatuksen_katsomuskasvatuksen_toteuttamisesta_ja_uskonnollisis.pdf
- Opetushallitus (2016). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Saatavilla 20.9.2018. https://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

- Opetushallitus (2018). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Saatavilla 13.1.2019. https://www.oph.fi/download/195244_Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet19.12.2018.pdf
- Paavola, H. (2017). Identiteetin tukeminen. Teoksessa T. Haapsalo, H. Petäjä, P. Vuorelma-Glad, M. Sanden, H. Pulkkinen & I. Tahvanainen (toim.), *Varhaiskasvatus katsomusten keskellä* (s. 194-201). Helsinki: Lastenkeskus
- Pellikka, I. (2017). Katse katsomuskasvatukseen. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (s. 150-157). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöönotettava suomennos. Helsinki: Kirjapaja.
- Rantala, T. (2018). Kasvua katsomuksesta. *Katsomusten keskellä. Pieni on suurin-lehden liite*, syksy 2018, 2.
- Reina, R. (2016). Päiväkotityöhäköulusta mentorointiin. Yhteiskunnan varhaiskasvatuksen uskontokasvatuksen mentorointi haastaa seurakuntien työntekijöitä edelleen. Teoksessa Sutinen, P. & Valtonen, M. (toim.) *Varhaiskasvatus ja perhetoiminta seurakunnissa* (89-100). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Sosiaali – ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. (2005). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Saatavilla 22.9.2018. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. (2012). Haastettu kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2008-2011. Saatavilla 1.3.2019 [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/4D9073DDB9C38745C22576F20030A70E/\\$FILE/Haastettu%20kirkko.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/4D9073DDB9C38745C22576F20030A70E/$FILE/Haastettu%20kirkko.pdf)
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. (2012). Kohtaamisen kirkko. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toiminnan suunta vuoteen 2020. Saatavilla 20.9.2018 [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9297F603C875C1C8C225770A002E3448/\\$FILE/253062_KKH_Kohtaamisen_kirkko_sisus_KORJ.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9297F603C875C1C8C225770A002E3448/$FILE/253062_KKH_Kohtaamisen_kirkko_sisus_KORJ.pdf)

- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. (2013). Lapset seurakuntalaisina. Saatavilla 22.9.2018. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/A135233A105C6571C225770000309FFB/\\$FILE/KH_lapset_www.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/A135233A105C6571C225770000309FFB/$FILE/KH_lapset_www.pdf)
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. (2008). Lapsi on osallinen. Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelma. Saatavilla 22.9.2018. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/A135233A105C6571C225770000309FFB/\\$FILE/Varhaiskasvkehittamisen_asiakirja.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/A135233A105C6571C225770000309FFB/$FILE/Varhaiskasvkehittamisen_asiakirja.pdf)
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. (2016) Osallistuva luterilaisuus. Tutkimus kirkosta ja suomalaisista. Saatavilla 22.9.2018. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/4D9073DDB9C38745C22576F20030A70E/\\$FILE/Kirkon%20nelivuotiskertomus_II%20osa_Osallistuva%20luterilaisuus_netti.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/4D9073DDB9C38745C22576F20030A70E/$FILE/Kirkon%20nelivuotiskertomus_II%20osa_Osallistuva%20luterilaisuus_netti.pdf)
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. (2015). Seurakunta varhaiskasvatuksen, koulun ja oppilaitoksen kumppanina. Saatavilla 3.10.2018. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/6BACD679FE43D052C225770C00420A14/\\$FILE/KH_4koria_www.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/6BACD679FE43D052C225770C00420A14/$FILE/KH_4koria_www.pdf)
- Tast, S. (2017). Oikeus omaan katsomukseen ja katsomuskasvatukseen. Teoksessa T. Haapsalo, H. Petäjä, P. Vuorelma-Glad, M. Sanden, H. Pulkkinen & I. Tahvanainen (toim.), *Varhaiskasvatus katsomusten keskellä* (s. 12-21). Helsinki: Lastenkeskus
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2006). Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi
- Ulkoasiainministeriö i.a. Lapsen oikeuksien sopimus: Suomen toinen määräaikaisraportti. Saatavilla 22.9.2018. https://um.fi/yk-n-voimassa-olevat-ihmisoi-keussopimukset/-/asset_publisher/vcCt60yvlDdt/content/yleissopimus-lapsen-oikeuksista-1989-
- Vinko, T. (2018). Yhteistyösopimuksen merkitys. Kasvua katsomuksesta. *Katsomusten keskellä-Pieni on suurin-lehden liite*, syksy 2018, 11.
- Östman, H. (2013). Barns andliga utveckling med fokus på föräldrars uppfattning (Opinnäytetyö, Novia, Sosiaalialan koulutusohjelma). Saatavilla 3.3.2019

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/59406/Slutarbete.pdf?sequence=1>

LIITE 1: SÄHKÖISEN KYSELYN RUNKO

Sähköisen kysely seurakunnan ja kunnan varhaiskasvatuksen yhteistyöstä

Voit vastata seuraaviin kysymyksiin yhteistyöstä varhaiskasvatuksesta vastaavana työntekijänä viimeistään 19.12.2018 mennessä. Vastausten pohjana voivat olla työssäsi olevien käytäntöjen lisäksi myös omat mielipiteesi. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Lisätietoja kyselyyn liittyen saat tarvittaessa tytti.poutanen@student.diak.fi

1. Edustan vastaajana: Kunnan/ kaupungin varhaiskasvatusta seurakunnan varhaiskasvatusta
2. Toteutuuko kotikunnassanne seurakunnan ja kunnan varhaiskasvatuksen yhteistyö? Kyllä Ei
3. Toteutuuko edellä mainittu yhteistyö Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2016) perustuen?
Kyllä
Ei
4. Minkälaista yhteistyötä teette yleissivistävän opetuksen mukaisesti
 - Teemme yhteistyötä paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti
 - Yhteistyöstä ja sen sisällöistä on kirjallinen sopimus
 - Sopimuksemme sisältää yleissopimuksen lisäksi alueellisen toimintasuunnitelman
 - käytössämme on yhteistyön vuosikello
 - Seurakunta toimii yhtenä oppimisympäristönä esim. tutustumiskäynnit kirkkoon ja muihin seurakunnan tiloihin ja toimintoihin
 - Seurakunnan työntekijä toimii oman alansa asiantuntijana tai katsomuskasvatuksen mentorina kirkkovuoteen ja kristilliseen traditioon tutustuttaessa. Esim. vierailut ilman sitouttavaa uskonnon harjoittamista
 - Kunnan varhaiskasvatus osallistuu kirkkovuoteen liittyviin tapahtumiin, jotka eivät sisällä sitouttavaa uskonnon harjoittamista. Esim. näytelmät ja vaellukset
5. Kuvaille tarkemmin yhteistyötä, jota tehdään yleissivistävän opetuksen mukaisesti.
6. Toteutuuko yhteistyötä perinteisten juhlien osalta? Vain kunnan varhaiskasvatijat täyttävät tämän kohdan)

-Uskontoon ja suomalaiseen kulttuuriin liittyvät juhlatraditiot ovat mukana toiminnoissa. Esim. jouluevankeliumi, suvivirsi jne.

-Seurakunnan työntekijä kutsutaan näihin tilanteisiin ja tilaisuuksiin

-Olemme avoimia eri uskontojen ja kulttuurien juhlille

7. Kuvaile tarkemmin yhteistyötä, jota tehdään perinteisten juhlien osalta.

8. Toteutuuko yhteistyötä uskonnollisten tilaisuuksien osalta? *

-Teemme yhteistyötä uskonnollisten tilaisuuksien suunnittelussa ja toteutuksessa

-Kunnan varhaiskasvatus osallistuu kirkkovuoteen liittyviin hartauksiin ja kirkko-
hetkiin esim. adventti- ja pääsiäishartaudet, kouluun lähtevien siunaus

-Kunnan varhaiskasvatus osallistuu kirkkovuoteen liittyviin vaelluksiin ja näytel-
miin, jotka sisältävät uskonnon harjoittamista

-Kunnan varhaiskasvatus osallistuu seurakunnan järjestämiin tilaisuuksiin, tem-
pauksiin ja konsertteihin

-Seurakunnan työntekijöitä vierailee lapsiryhmässä 1-2 kertaa vuodessa positiivi-
sen uskonnonvapauden periaatteella yhdessä suunnitellen ja niistä ajoissa koteihin
tiedottaen

9. Kuvaile tarkemmin yhteistyötä, jota tehdään uskonnollisten tilaisuuksien osalta

10. Minkälaista yhteistyötä teette kasvun ja hyvinvoinnin tuen osalta? *

-Kumppanuuden korit on tuttu toimintamalli

-Seurakunnan ja kunnan varhaiskasvatus suunnittelee yhdessä yhteistyötä

-Toteutamme yhteisiä koulutuksia tms.

-Yhteistyömme sisältää mentorointia tai muuta työhyvinvoinnin tukemista

-Toteutamme vierailuja puolin ja toisin. esim. lapsiryhmien vierailut, teemapäi-
vät, yhteistyössä järjestettävät tapahtumat

-Käytännömme on materiaallinen jakaminen/lainaaminen

-Yhteistyömme sisältää kriisiyhteistyötä

-Yhteistyömme sisältää yhteistä virkistystoimintaa

11. Kuvaile tarkemmin yhteistyötä, jota tehdään kasvun ja hyvinvoinnin osalta

12. Mitkä ovat mielestäsi yhteistyön mahdollisuudet ja helmet?

-Yhdessä suunniteltu toiminta tukee lasten positiivista uskonnonvapautta

-Yhteistyö lisää lapsien ja perheiden osallisuutta ja antaa mahdollisuuden tuoda
esiin omia katsomuksia

-Yhteistyö auttaa lasta ymmärtämään ja kunnioittamaan omaa ja toisten katso-
muksellista perinnettä

- Yhteistyö edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa
 - Yhteistyö tukee vasun ja erityisesti katsomuskasvatuksen sisältöjä
 - Yhteistyö tukee työntekijöitä heidän työssään
 - Yhteistyö tukee perheitä ja kotien antamaa uskontokasvatusta
 - Yhteistyö avaa uusia mahdollisuuksia ja lisää resursseja
 - Yhteistyö lisää lapsilähtöisyyttä
 - Yhdessä sovitut ja kirjatut asiat tuovat selkeyttä molempien toimijoiden varhaiskasvatukseen
 - Ennalta sovitut käytännöt ja vuosisuunnittelu helpottavat osaltaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tekemistä/toteutumista
13. Kuvaile tarkemmin yhteistyön mahdollisuuksia ja helmiä
14. Mitä haasteita yhteistyöhön mielestänne liittyy? *
- Uusi vasu ei anna mahdollisuuksia yhteistyölle
 - Päätäjät suhtautuvat negatiivisesti yhteistyöhön
 - Yhteinen suunnittelu ei onnistu kunnan ja seurakunnan kesken
 - Vanhemmat suhtautuvat kriittisesti tai negatiivisesti yhteistyöhön
 - Katsomuskasvatus asettaa liikaa haasteita varhaiskasvatukselle
 - Resurssit eivät riitä yhteistyöhön
 - Työntekijät ovat haluttomia yhteistyöhön
 - Seurakunta ei tarpeeksi sitoudu vasu perusteisiin
 - Muiden katsomusten ja kulttuurien tasapuolinen huomioiminen ei onnistu
 - Vallitseva kulttuuri ja läsnä olevat katsomukset ovat haaste yhteistyölle
 - Uuden vasun sisällöt ovat epäselviä työntekijöille
 - Vaihtoehtoisen toiminnan järjestäminen ja siitä ajoissa tiedottaminen on hankalaa
15. Kuvaile tarkemmin yhteistyön haasteita
16. Kuvaile miten haluaisit kehittää yhteistyötä